

UK Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Společensko-politické aspekty vývoje neziskového
sektoru v České republice

Autorka: Veronika Ďaďová

Vedoucí diplomové práce: Doc.PhDr. Radomír Havlík CSc.

2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně.



Děkuji Doc.PhDr. Radomíru Havlíkovi CSc. za vedení mé diplomové práce, PhDr. Stanislavu Holubcovi za poskytnuté konzultace, Lence Jehlíkové za grafickou úpravu pracovních listů a Pavlíně Horáčkové za jazykovou korekturu.

Obsah

Úvod	5
1 Současné koncepty občanské společnosti	7
1.1 Nestátní neziskový sektor	11
2 Vývoj neziskového sektoru v ČR do roku 1989	13
2.1 Devatenácté století	13
2.2 Období let 1918 -1945	15
2.3 Období komunistického režimu	19
2.3.1 Období od února 1948 do srpna 1968	19
2.3.2 Období od srpna 1968 do listopadu 1989	20
3 Obraz neziskového sektoru v ČR po roce 1989	24
3.1 Neziskový sektor po Sametové revoluci	24
3.2 Občanská společnost podle V. Havla versus společnost svobodných občanů V. Klause	27
3.3 Nestátní neziskové organizace (NNO)	33
3.4 Role NNO ve společnosti	35
3.5 Rizika neziskového sektoru	37
3.6 Staré a nové NNO – Spolek Svatobor, ČSTV, Zelený kruh	40
3.7 Současný vztah NNO a státu	50
3.8 Hodnocení neziskového sektoru občany	52
4 Neziskový sektor jako společenský aktér	60
Závěr	64
Literatura	68

Přílohy

71

**Příloha č. 1: Školní vzdělávací projekt: Spolupráce školy
s neziskovými organizacemi**

Příloha č. 2: Pracovní list – Účast na rozhodování

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla zabývat se tématem občanské společnosti a neziskového sektoru, protože toto téma považuji za důležitou součást společenských věd a stává se v naší společnosti čím dál více aktuální. Popisuji zde proměny českého neziskového (potažmo občanského) sektoru, které prodělal během předešlých dvou století a stále prodělává.

Obsah této práce je tvořen čtyřmi částmi.

V první z nich se zabývám současnými koncepty občanské společnosti a vztahem mezi občanskou společností a neziskovým sektorem.

V druhé části shrnuji hlavní etapy vývoje neziskového sektoru v českém státě od 19. století do roku 1989. Ve vývoji sleduji především vznik neziskových organizací a utváření neziskového sektoru v souvislosti s přelomovými událostmi v naší společnosti.

Třetí část, obraz neziskového sektoru po roce 1989, začíná nástinem hlavních etap porevolučního obnovování neziskové sféry. Protože ho ve velké míře ovlivnil postoj tehdejších politických představitelů V. Havla a V. Klause, zabývám se v jedné z kapitol jejich protichůdnými názory. Dále popisují současné typy organizací, které tvoří neziskovou sféru. Zaměřuji se na role, které ve společnosti plní, a zároveň uvádím rizika spojená s jejich fungováním. Tři konkrétní zástupce neziskových organizací (Spolek Svatobor, Český svaz tělesné výchovy a Zelený kruh) analyzuji v kapitole *Staré a nové organizace*.

V této části také mapuji, na jaké úrovni je v ČR vztah státu a neziskového sektoru na začátku třetího tisíciletí a jak fungování neziskového sektoru hodnotí veřejnost. Mou snahou je zde nastínit současnou problematiku neziskového sektoru v ČR ze tří úhlů pohledu – politiky, společnosti i neziskové sféry samotné.

Čtvrtou část práce tvoří koncepce rozvoje neziskového sektoru, na jejímž základě se může neziskový sektor stát skutečným společenským aktérem a partnerem státu při rozhodování a správě věcí veřejných.

Do příloh jsem zařadila didaktický projekt zaměřený na propojení školy s oblastí neziskových organizací. Jeho cílem je navázat spolupráci mezi školou, studenty a neziskovými organizacemi, která podle mého názoru může obohatit všechny účastníky. Další přílohou je pracovní list určený pro žáky 2. stupně základních škol, jehož prostřednictvím se žáci seznámí s možnostmi účasti na rozhodování o veřejných záležitostech.

Neziskový sektor je velice obsáhlé téma, které nelze v rozsahu diplomové práce vyčerpat, proto jsem se zaměřila pouze na zásadní politické a sociální aspekty vývoje této oblasti. Vycházela jsem při tom jak z literatury vydané neziskovým sektorem, tak z politologických, sociologických aj. prací.

1. Současné koncepty občanské společnosti

Marcus Tullius Cicero přeložil v prvním století před naším letopočtem do latiny Aristotelův termín *politike koinonia*, tj. politická společnost jako společenství svobodných lidí spravujících obec (*polis*), a zavedl tak do tehdejší filozofie pojem *občanská společnost* (lat. *societas civilis*, angl. *civil society*, fran. *la société civile*). Úvahy o občanské společnosti se tedy objevily již v antice, ale k rozšíření tohoto pojmu ve společenských vědách došlo až v 18. století vlivem přirozeněprávních teorií. Během společenského vývoje označovala občanská společnost různé koncepce - často hned několik v jednom časovém období - a současný diskurz na téma občanská společnost je ještě komplikovanější. Občanská společnost dnes vystupuje jako označení pro mnoho různých konceptů, podle nichž zahrnuje více či méně společenských sfér - „*obsah a rozsah jednotlivých společenských sfér, které vnímáme jako občanskou společnost, a které občanskou společností nazýváme, je v závislosti na celkové instrumentaci společenského systému různý*“ (Brokl, 2002: 23).

Politologové, sociologové, filozofové a antropologové, kteří se tímto fenoménem, tématem, konceptem, entitou či sociální realitou zabývají, se stále znovu snaží vymezit jeho obsah. Problémy při vymezování občanské společnosti, o kterých se v současnosti ve společenských vědách vedou diskuze, spočívají především ve vztahu mezi zmíněnou společenskou sférou, sférou státu a sférou trhu. Podle míry vlivu každé z jednotlivých sfér na regulaci optimálních vztahů ve společnosti bývají rozlišovány tři různé názorové proudy - a to *generalistický, maximalistický a minimalistický*. Zastánci jednotlivých proudů se neshodnou především v pohledu na to, do jaké míry jsou sféry státu a trhu se sférou občanské společnosti propojené.

Generalisté, jak uvádí K. Müller, vnímají v jistém smyslu občanskou společnost jako konkurenční pojem k demokracii, do koncepce občanské společnosti proto zahrnují omezenou veřejnou autoritu, to znamená limitovanou, kontrolovatelnou a odpovědnou vládu. Dále vnímají jako neodmyslitelnou součást občanské společnosti trh (a občanskou společnost jako neodmyslitelnou součást trhu). Trh totiž podle nich učí občany

odpovědnosti, názorové pluralitě, toleranci a dobrovolnému sebeomezování, což jsou důležité předpoklady fungující občanské společnosti. Účastí na aktu směny se v lidech podle generalistů vytváří *občanská autonomie*, která zahrnuje schopnost formulovat vlastní názor, své požadavky a sledovat své vlastní cíle. Směňování ale také učí účastníky toleranci - k uznání (alespoň částečné) legitimacy požadavků, cílů a názorů druhých. Představiteli generalistického konceptu občanské společnosti jsou například filozof a sociální antropolog Ernest Gellner nebo sociolog Víctor Pérez-Díaz.

Představitelé druhého přístupu – *maximalisté* – se shodují s generalisty v tom, že také považují za součást občanské společnosti tržní hospodářství. Rozcházejí se však s nimi v názoru na funkci státu. Americký sociolog Jeffrey Alexander nazývá pojetí maximalistů „deštníkovým konceptem (umbrella-like concept)“, který „označuje platformu institucí mimo rámec státu“ (Alexander podle Müller, 2002a: 43) a zahrnuje tržní hospodářství s jeho institucemi, politické strany, veřejné mínění, vládu práva, veřejné i soukromé asociace a nejrůznější formy společenské spolupráce. Maximalisté chápou občanskou společnost jako souhrn společenských forem mimo sféry státu. K zastáncům této koncepce patří u nás např. V. Havel nebo P. Pithart.

Podle *minimalistů* vymezuje společenskou sféru, kterou označuje pojem občanská společnost, požadavek *solidarity*. Občanská společnost představuje „samostatnou sféru společenské solidarity, jež transcenduje veškeré partikulární závazky a zájmy a umožňuje nalézání jednotné identity mezi jinak separovanými jednotlivci“ (Ibid., 2002: 47). Tímto vymezením je oddělena od sféry politiky, ekonomiky a náboženského života. Zastánci minimalismu sice připouštějí, že sféru občanské společnosti politická rozhodnutí, úroveň ekonomiky, kulturní dění či náboženský život ovlivňují, podle jejich názoru ale trh ani stát, na rozdíl od veřejné sféry, princip solidarity nepodporují.

Občanská společnost podle minimalistů představuje určité kulturní předpoklady, tradice, hodnoty, normy a sdílené mravy. Jedná se o hodnotový konsensus, který může efektivně fungovat v případě zralého veřejného mínění, bohatého občanského života, zájmu o obecné blaho a

úctě k právu. Neodmyslitelnou součástí tohoto konceptu je důraz na občanské ctnosti a orientace na obecné blaho. Občanská společnost umožňuje nalézt vzájemnou identitu jinak separovaným jedincům, je nositelkou univerzálních a transcendentních hodnot. (Ibid., 2002: 68 - 75)

V tomto pojetí občanská společnost vystupuje jako synonymum pro rozvinutou komunitu, která funguje právě na základě vztahů solidarity, loajality a závazků, společnost se zralým veřejným míněním, bohatým občanským životem, identifikací občanů s veřejnými institucemi, zájmem o obecné blaho a úctou k právu.

Minimalisté staví občanskou společnost do protikladu ke sféře trhu a sféře státu, předpokládají neustálé střetávání těchto sfér a vznik konfliktů. Ve sféře trhu vidí jako problematickou její zaměřenost na zisk, materiálně a sobecké zájmy, ve sféře státu především mocenskou vazbu a stranický aparát. Podněty ke změnám by měly podle minimalistů přicházet právě z občanské společnosti, za jejíž hlavní formy považují dobrovolné asociace a sociální hnutí vyznačující se dobrovolností, netržní orientací a minimální mírou hierarchizace.

Předchozí trojice pohledů na vymezení občanské společnosti se pohybovala v teoretické rovině. Konkrétněji se odlišná pojetí občanské společnosti ukazují v názorech politiků a širší veřejnosti. V této, praktické, rovině můžeme, podle mého názoru, vymezit čtyři různá pojetí:

1. Občanská společnost může být chápána jako společnost občanů, tzn. obyvatel určitého státu, kteří si ustanovili určitá pravidla vzájemného soužití a podle nich žijí. Takovými pravidly je dnes např. institut základních lidských práv, svobodný trh nebo zastupitelská demokracie založená na soutěži politických stran. V tomto pojetí, které koresponduje s výše uvedenou teorií generalistů, je občanská společnost vlastně nadbytečný pojem popisující stávající realitu, hodící se jen k poukázání na rozdíly mezi demokratickými režimy a stále přežívajícími formami diktatury¹.

¹ Takto u nás občanskou společnost chápe současný prezident Václav Klaus

2. V konkrétnějším pojetí znamená fenomén občanské společnosti zejména občanskou angažovanost (angl. *community involvement*), což je termín označující zájem občanů o věci veřejné a aktivní účast na jejich změně. Pojem občanská angažovanost zahrnuje kromě působení v politických stranách a pravidelného využívání voličského práva také sledování politické situace ve sdělovacích prostředcích, zastávání funkcí v samosprávních orgánech, členství v politické straně, vyjadřování se k veřejným záležitostem prostřednictvím petic, otevřených dopisů, demonstrací, stávek a podobně. Občansky angažovaný člověk také komunikuje se svými zastupiteli a účastní se veřejných diskusí o problémech ve společnosti.

3. Podle zúženého a vyhraněného pojetí zastřešuje pojem občanská společnost aktivity občanských sdružení, iniciativ i neorganizované veřejnosti, které jsou podnikány s cílem převzít větší část rozhodovací pravomoci od státu či politických stran. Jde o zavádění prvků přímé či participační demokracie, jako jsou petice, referenda, účast na rozhodování, přístup k informacím, právo na zákonnou iniciativu atd. Některé prvky participační demokracie jsou již do našeho právního řádu zabudovány (např. místní referendum nebo účast ve správním řízení)² (Činčera, 2003).

4. Nejčastěji se však pojem občanská společnost užívá jako zastřešující označení pro nejrůznější občanská sdružení a spolky, které občanům svou činností doplňují (v některých případech i suplují) služby státu a plní jiné významné role ve společnosti. Například socioložka Petra Rakušanová v tomto smyslu nazývá občanskou společností prostor „*mezi privátní sférou a státem. Jedná se o oblast dobrovolného sdružování mimo sféry trhu, státu i soukromého života, v níž si uvědomujeme společnou provázanost našeho světa*“ (Rakušanová, 2005:16). V praxi se, na rozdíl od tohoto příliš teoretického pojmu, užívá pro označení oblasti občanských sdružení, spolků, nadací atd. termín neziskový sektor.

² Svými názory na koncept občanské společnosti se tomuto pojetí blíží dramatik a bývalý prezident Václav Havel.

Toto jsou tedy základní úhly pohledu, ze kterých je v současnosti pojem občanská společnost nazírán. V obecné rovině, podle mého názoru, tento termín označuje společnost, kde se lidé zajímají o věci veřejné a snaží se je nějakým způsobem ovlivňovat. Prostor občanské společnosti je přitom propojený, avšak zároveň oddělený od hospodářství, státu a soukromé sféry.

Koncepce této práce vychází z posledního uvedeného pojetí občanské společnosti, tzn. jako zastřešující označení pro sféru nestátních neziskových organizací.

V následujících kapitolách své práce obecně charakterizují neziskový sektor a popíší vývoj občanského či neziskového sektoru v České republice od počátku 19. století do současnosti.

1.1 Nestátní neziskový sektor

Termíny *nestátní neziskový sektor (NS)*, *nestátní nezisková sféra*, *občanský sektor* či *třetí sféra* souhrnně označují organizace, které působí v prostoru mezi oblastí trhu, státu a rodiny a v nichž se dobrovolně sdružují jedinci s cílem prosadit společný zájem (např. nabízet alternativu ke státním institucím a službám). V současnosti se pro tento typ organizací používá název *nestátní (nevládní, občanské) neziskové organizace (NNO)*³. Jejich existence vychází z principu sebeřízení společnosti, tzn. schopnosti určitého společenství lidí žijících a spolupracujících ve vymezeném prostoru organizovat a vzájemně usměrňovat své jednání. Jejich prostřednictvím se lidé mohou podílet na veřejné politice v rámci občanské společnosti.

Kromě potřeby ovlivnit věci veřejné si lidé prací v tomto typu organizací plní potřeby a přání materiální, sociální a duševní povahy, která z různých důvodů nemohou být uspokojena prostřednictvím státu nebo trhu.

3 Tento termín prosazuje Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. Termín vznikl z potřeby odlišit nestátní organizace tohoto druhu od státních (tzn. státní neziskový sektor), které v ČR také existují – jedná se o rozpočtové a příspěvkové organizace zejména v oblastech školství, sociální a zdravotní péče.

Nestátní neziskové organizace umožňují jednotlivcům „*sdužovat se k podpoře společných zájmů, hájit práva skupin a jednotlivců i podporovat specifické projekty zaměřené na zlepšení kvality života*“ (Potůček, 2006: 155).

2 Vývoj neziskového sektoru v ČR do roku 1989

2.1 Devatenácté století

Zakládání spolků před dvěma stoletími představovalo počátky občanské aktivizace české společnosti.

Počáteční aktivity několika českých „vlastenců“ stály za zrodem hnutí národního obrození. Na procesu „obrození“ českého národa se záhy začal podílet širší okruh lidí a jejich setkání postupně získávala formální podobu. Prostřednictvím činnosti v takto vznikajících spolcích a sdruženích se lidé podíleli na obnovování českého jazyka, kultury a vědy.

Mezi naše nejstarší spolky patří Slezská společnost pro povznesení vlastenecké vzdělanosti (1803) nebo Meteorologický spolek na Moravě (1816). Díky činnosti spolků ve vzdělávací a kulturní oblasti bylo v první třetině devatenáctého století otevřeno Národní muzeum, zakládána ochotnická divadla, pěvecké sbory a lidové knihovny. Dále se spolky v této době zaměřovaly na podporu národního uvědomění v jazykově smíšených oblastech a také na místní občanskou svépomoc (např. dobrovolní hasiči, Kampeličky). Řada spolků vznikala i na půdě církví, nesloužily však jenom církevním účelům, ale měly širší, zpravidla samaritánskou, platnost.

O založení několika významných spolků se zasloužil nejvyšší pražský purkrabí hrabě Karel Chotek, kterého bychom z dnešního pohledu mohli charakterizovat jako vysokého představitele státní správy podporujícího rozvoj občanského sektoru. Této oblasti Chotek pomohl mimo jiné tím, že vydal povolení ke vzniku Matice české (1831). Iniciativa k jejímu založení vzešla od skupiny vlastenců v čele s Františkem Palackým, kteří usilovali o rozvoj českého jazyka a literatury prostřednictvím vydávání českých knih⁴. Založení Matice české mělo v české společnosti velký ohlas a její podpora se stala vlasteneckou povinností.

4 Při Národním muzeu v Praze byl ustaven Sbor pro zdělávání řeči a literatury české a založen peněžní fond s názvem Matice česká, který sloužil k vydávání hodnotné české literatury. Fond vznikl z dobrovolných příspěvků a dárci zakladatelského příspěvku dostávali knihy vydané Maticí zdarma

V první polovině 19. století tedy vzniklo několik institucí, které vytvořily základ pro další veřejné aktivity české společnosti. Pro rozvoj národně-emancipačního hnutí znamenal přelom rok 1848, kdy byl schválen zákon umožňující první svobodná veřejná shromáždění. Krátce nato však jsou, v důsledku Bachovy absolutistické vlády, všechny demokratizační snahy v českých zemích na několik let přerušeny. Státní moc sice na jedné straně vytvářela prostor pro působení svobodných asociací⁵, na druhé straně v monarchii vládl silný pocit ohrožení ze strany opozičních sil, které vyjadřovaly vlastní názory prostřednictvím osvětových a vzdělávacích spolků. Vláda reagovala právními omezeními i zákazy. V roce 1856 bylo obnoveno dozorcí právo nad veškerými sdruženími, zavedena povinnost registrovat se, předkládat stanovy a podávat výroční zprávy o činnosti. Mnohé spolky musely ukončit svoji činnost. K opětovnému oživení spolkové činnosti došlo až po rozpadu bachovského absolutismu v letech 1860-62, kdy vznikly spolky jako pěvecké vlastenecké sdružení Hlahol nebo vlastenecky zaměřená tělovýchovná jednota Pražský Sokol. Tento tělovýchovný svaz, panslavisticky orientované a paravojenské lidové hnutí založené podle německého a srbského vzoru, se stal brzy po svém vzniku největší českou národní organizací⁶. Prvním turistickým sdružením v našich zemích byl v roce 1886 založený spolek Pohorská jednota Radhošť ve Frenštátě na Moravě. V roce 1888 byl založen Klub českých turistů (v jehož čele stál Vojtěch Náprstek) (Dohnalová, 2004: 56).

Po roce 1867 nastal velký rozvoj také v ostatních veřejných a společenských aktivitách nezávislých na státní moci; vytvořila se široká síť českých národních spolků fungujících na venkově i ve městech. Téměř v každém středně velkém městě fungovaly společensko-zábavní spolky, tzv. besedy, které existovaly na dvou úrovních - vzdělané vrstvy chodily do Měšťanských besed, Občanské besedy připravovaly program pro živnostníky nebo řemeslníky. Další nově vzniklou institucí byly tzv. meetings, později tábory, kde se scházely tisíce lidí, aby vyjádřily

⁵ Rakouské zákony definovaly spolek jako „dobrovolné, trvalé spojení se několika osob v organizmus, samostatnou osobnost reprezentující, k dosažení některého účelu životního“. (Dohnalová 2004: 56)

⁶ Sokol byl založen v únoru 1862 a již počátkem 1871 působilo v Čechách čtyřicet čtyři a na Moravě pět sokolských jednot s celkovým počtem 10 516 členů. Po roce 1883 nastává další prudký rozmach tohoto spolku. V roce 1888 existovalo již 171 sokolských jednot s necelými dvaceti tisíci členy, v roce 1897 460 sokolských jednot (Müller, 2002: 127)

svůj opoziční postoj vůči státní moci. Tyto akce stály v základech vyjadřování veřejného mínění české společnosti. V sedmdesátých letech existuje více než tři tisíce spolků a v devadesátých letech již více než deset tisíc (Müller, 2002: 133).

Výsledkem aktivit české společnosti v 19. století byla stavba Národního divadla (slavnostní položení základního kamene 16. května 1868 se stalo celonárodní politickou manifestací), všesokolské slety nebo Jubilejní výstava v roce 1891 s návštěvností dva a půl milionu lidí, která dokazovala vyspělost českého průmyslu (Internetové stránky Wikipedie – Otevřené encyklopedie).

Pro tradiční instituce občanské společnosti 19. století bylo v českých zemích charakteristické jejich rozdělení podle národnostní příslušnosti a od toho se odvíjející politická orientace jejich činnosti. Občanská společnost se na začátku svého moderního vývoje vytvářela především v opozici proti rakouskému, resp. rakousko-uherskému státu. Proto nemohla sehrát svou kontrolní roli, kterou pomáhá v plně demokratické společnosti – stát, se kterým by měla vést dialog, pro ni nefungoval jako „národní“ stát. *„Občanská společnost byla tak u nás často chápána jako určitý druh protistátního spiknutí...“* (Nekvapil, 2008: 23). Jako jeden z mála proti tomuto neproduktivnímu českému nacionalismu vystupoval T. G. Masaryk, v té době ještě představitel marginální České strany pokrokové.

2.2 Období let 1918-1938

V roce 1918 nově vzniklá Československá republika převzala veškerou rakousko-uherskou legislativu, tedy i zákon, kterým se řídil spolkový život. Tento zákon zůstal s menšími úpravami platný po celé období první republiky.

V prvních dvou desetiletích samostatného Československa jednak pokračují v činnosti tradiční spolky, ale vznikají i nová sdružení; ke značnému rozšíření jejich činnosti dochází zvláště v letech 1919 -1921. Období první

republiky zvýraznilo zaměření neziskových organizací zejména na sociální problémy, ochranu veřejného zdraví, dětí, mládeže a problém chudoby. Přibývalo však také zájmových sdružení, studentských spolků, sportovních klubů, spolků národnostních menšin atd. Tempo vzniku nových organizací se pozastavilo v roce 1922, kdy byla poptávka vyvolaná válečnými lety uspokojena.

V období první republiky bylo registrováno okolo padesáti tisíc sdružení (Mlynář, 1995: 70). Finanční prostředky na svůj provoz získávaly ze zápisného, z členských příspěvků, darů, kulturních akcí, veřejných sbírek a loterií. Některé spolky se orientovaly také na získávání subvencí od státu i od individuálních mecenášů. Existence všech spolků však byla založena především na dobrovolnické práci.

Fenomén dobrovolnictví byl v této době obecně značně rozšířený. Nejvíce dobrovolníků pracovalo v oblasti zdravotní péče, kde měla velmi silné postavení Společnost Československého Červeného kříže – v roce 1930 v ní pracovalo přes 35 000 samaritánů a samaritánek, dorost v té době sdružoval 483 000 členů (Dohnalová, 2004: 58). Od třicátých let rozvíjely svou činnost další humanitární spolky zaměřené například na pomoc německým emigrantům, kteří hledali v Československu azyl po nástupu Hitlera k moci.

Objevují se u nás také mezinárodní organizace pracující na bázi kulturní výměny. Jsou zakládány pobočky PEN klubů, Rotariánů, Spolků všech lidí; vzniká řada sdružení pro pěstování styků mezi národy.

Dalším typem neziskových organizací, které u nás za první republiky existovaly, byly nadace. Jejich působnost se zaměřovala na podporu církve (kostelů atd.), ale také škol, nemocnic, chudobinců a dalších nenáboženských veřejně prospěšných účelů.⁷ Církev samy byly však i významnými donátory vedle světských spolků a dobročinných bratrstev.

Značný rozvoj v této době vykazují turistické spolky. Klub československých turistů, založený v osmdesátých letech 19. století, vlastnil v roce 1930 již 90 objektů, 20 hradů a zámků, postavil stovky mostů a rozhleden, označil a vytyčil tisíce kilometrů turistických tras a stezek.

⁷ Napr. existovalo více než 2000 nadací podporujících studenty.

V témže roce bylo u nás registrováno 15 velkých turistických organizací přibližně se 160 000 členy. Ke sportovním hnutím patřily dělnické tělocvičné jednoty, orelské jednoty, hasičské a střelecké tělocvičné odbory, selské jízdy, německé tělocvičné spolky, židovské tělocvičné spolky a další drobné organizace. V roce 1911 se začíná v Čechách rozvíjet skauting - v roce 1914 je založen první samostatný spolek Junák – český skaut. V roce 1930 má Svaz Junáků-skautů již 34 253 členů (Anderle, 2002).

Velká část prvorepublikových organizací občanské společnosti byla napojena na politické strany. Politickou scénu meziválečné ČSR ovládala tzv. Pětka – neformální politický kartel pěti stran, které dostaly hlasy voličů v demokratických volbách a koordinovaly svou politiku. Prvorepublikové strany se však zaměřovaly kromě formování politiky i na další oblasti společenského života. Vydávaly vlastní periodika, měly své odbory, profesní organizace, sportovní kluby, ženské svazy atd. Činnost těchto organizací vycházela z postojů příslušné strany, její politické ideologie – podporoval to i fakt, že velmi často byli představiteli politické strany i neziskové organizace ti samí lidé (Nekvapil, 2008: 25).

Jak dokládají výše uvedené údaje, v období první republiky se společenský život téměř každé obce odvíjel od existence dobrovolných sdružení občanů. Bylo zcela běžné, že v obci mající okolo 5000 obyvatel fungovalo 30 i více sdružení. Občanský sektor byl v té době nositelem rozvoje společnosti, protože zajišťoval růst v oblastech vědění, kultury a sportu, zároveň v sobě však nesl i potřebnou dávku konzervatismu - rozvíjením tradic vytvářel prostředí společenské sounáležitosti.

Doba od roku 1918 do roku 1938 tedy bývá označována jako „zlatý věk“ spolkového života. I přes velkou rozvinutost sdružování občanů se ale v dalších desetiletích v zemi vystřídaly dvě diktatury, což dokazuje, že pouze velký počet spolků ještě nutně neznamená fungující neziskový sektor a rozvinutou občanskou společnost. A jaké mohly být příčiny této situace, kdy se ani za první republiky nevytvořila občanská společnost, která by pomohla chránit principy demokracie?

Jednak se vznikem nového státu došlo ke změně v poměru počtu národnostních příslušníků – Češi se spolu se Slováky prohlásili za tzv. československý národ, aby získali početní převahu nad Němci a Maďary. Z Němců žijících v Čechách, kteří dříve patřili k rakousko-uherské většinové společnosti, se tak se vznikem Československa stala třímilionová německá menšina. Ta v této situaci, stejně jako dříve Češi v monarchii, vystupovala proti svému menšinovému postavení. „*Organizovala své vlastní paralelní občanské struktury, spolky, nadace a politické strany*“ (Nekvapil, 2008: 24). Instrukce občanské společnosti v našem státě se rozdělily podle národnostní příslušnosti a namísto spolupráce mezi nimi existovala rivalita.

Dalším možným vysvětlením faktu, že prvorepubliková občanská společnost dostatečně nezafungovala jako obrana proti vzrůstajícímu se fašismu je, že neziskový sektor nevystupoval jednotně, neměl vybudovanou žádnou síť spojující své instituce. „*Neprezentoval se jako jednotná organizace, ale prostupoval napříč společnostmi, byl vnímán velmi silně, avšak nikoli jednotně*“ (Müller, 2002: 147).

V demokratické zemi nebyla viděna potřeba občanský sektor sjednocovat a ani se sám nesnažil se takto konstituovat. Ani napojení organizací na politické strany se neukázalo jako správný model. Oba tyto aspekty značně snižovaly možnost zaujmout jednoznačné apolitické stanovisko k aktuální společenské situaci. Politizace a nacionalizace občanské společnosti tak pokračovala.

Po vyhlášení Protektorátu v březnu 1939 a okupaci nacistickým Německem byl bohatý demokratický veřejný život na území Čech a Moravy v podstatě zlikvidován, na základě vládního nařízení byly spolky okamžitě nebo postupně rozpuštěny. Původně volené spolkové orgány nahradili dosazení správci. Mnohé stanovy byly upraveny v duchu doby pod vlivem rasistických a nacistických principů.

2.3 Období komunistického režimu

2.3.1 Období od února 1948 do srpna 1968

Po skončení druhé světové války se spolkový život v Československu opět částečně obnovil, ale úroveň, na které byl za první republiky, již nedosáhl. Ze 60 000 neziskových organizací fungujících před válkou poklesl jejich počet v roce 1948 na 683 (Potůček, 1997: 55). Po válce nemohly být obnoveny německé spolky a po únorovém převratu došlo ke státem nařízené centralizaci zbylých občanských sdružení i dalších organizací neziskového sektoru.

V důsledku silného vlivu Sovětského svazu republika převzala po únoru 1948 stalinský model sociálních přeměn, které postihly i neziskový sektor. Byly prováděny čistky spolků v podobě revize jejich činnosti a prověřování budovatelských a socialistických postojů jejich funkcionářů. Spolky, které neprošly prověrkami, byly rozpuštěny a jejich majetek zkonfiskován⁸. Zbylé spolky byly později pohlceny monopolním systémem Národní fronty⁹ - seskupením politických stran a společenských organizací, které bylo po únoru 1948 ovládnuto komunistickou stranou. „*Struktury (občanské společnosti)... neměly dostatek předpokladů, zkušeností a hybných pák, jak vzdorovat rozrůstající se státní moci, jež se stala totálním monopolem jediné strany...*“ (Müller, 2003: 189).

Po komunistickém převratu se tedy násilná symbióza sdružení se státem stala jednostranným prostředkem kontroly režimu nad spolky. Služby neziskových organizací v oblastech školství, zdraví i sociální péče byly zcela nahrazeny státem.

8 V květnu 1950 bylo vedením Ministerstva vnitra na popud Bezpečnostní komise ÚV KSČ rozhodnuto o likvidaci organizací se zahraničními vazbami. Byla ukončena činnost sdružení YMCA, YWCA, Rotary Clubu, Britské rady, Armády spásy.

9 Národní fronta ČSSR po únorovém převratu zahrnovala: KSČ, Čs. revoluční odborové hnutí, Socialistický svaz mládeže, Svaz rolníků, Československý svaz žen, Svaz československo-sovětského přátelství, Ústřední rada družstev, Československý svaz tělesné výchovy, Svaz pro spolupráci s armádou, Československý svaz protifašistických bojovníků, Československý červený kříž, Svaz požární ochrany ČSSR, Československá vědecko-technická společnost, Svaz invalidů, Československý mírový výbor, Socialistická akademie Československý svaz novinářů a Svaz československých filatelistů (převzato z internetových stránek www.totalita.cz)

K oživení spolkové činnosti dochází až v letech 1962-1967, v době politického uvolnění. Díky pokusu o vybudování „socialismu s lidskou tvář“ byly zakládány vědecké společnosti, v roce 1967-1968 obnovují svou činnost mládežnické organizace Skaut a Junák nebo tělovýchovná organizace Sokol. Vzniklo také mnoho nových organizací, jako např. Klub angažovaných nestraníků (KAN) - sdružení zájemců o politickou angažovanost, kteří nechtěli být členy KSČ, nebo Klub bývalých politických vězňů (K231) - organizace někdejších politických vězňů komunistického režimu v Československu¹⁰. (Internetové stránky Totalita.cz)

2.3.2 Období od srpna 1968 do listopadu 1989

V období „normalizace“, jenž nastalo po okupaci Československa v srpnu 1968, byl reformní proces zmražen. Opět nastaly čistky a represe, které vrhly českou společnost do stavu hluboké deziluze. Desítky tisíc lidí bylo zbaveno své práce, jejich děti nemohly studovat, cestovat, železná opona se opět zavřela.

Represe samozřejmě postihly i sdružování občanů, jenž bylo opět povoleno jen ve státem uznaných masových organizacích. Kluby angažovaných nestraníků a bývalých politických vězňů byly bezprostředně po srpnové invazi zakázány. Dochází ke vzniku nových organizací, které se stávají oporou normalizačního režimu – např. Svaz socialistické mládeže (SSM)¹¹ a jeho součást Pionýrská organizace SSM.

Tzv. společenské organizace (jde o pojem zakotvený v Ústavě z roku 1960) byly vedeny spolehlivými „nomenklaturními kádry“ a měly nezakryté politickou roli. Od řadových členů se vyžadovala jen formální účast jako výraz loajality s režimem. Naopak nebýt členem např. v SSM, která vykazovala téměř stoprocentní organizovanost, znamenalo odvážnou

¹⁰ V roce 1990 na činnost K231 navázala Konfederace politických vězňů Československa.

¹¹ SSM (Svaz socialistické mládeže) byl masová politická organizace české a slovenské mládeže, kterou řídila Komunistická strana. Cílem SSM byla jednotná výchova mládeže v duchu marxismu-leninismu.

demonstraci odmitavého postoje vůči režimu a bylo trestáno znemožněním studia, pracovního uplatnění a dalšími sankcemi. Jinými typy sdružení, které v komunistickém Československu existovaly a tvořily součást Národní fronty, byly zájmové (volnočasové) organizace, tedy sportovní kluby, svazy filatelistů, zahrádkářů, dobrovolných hasičů, myslivců, chovatelů domácích zvířat atd. Lidé se v těchto organizacích scházeli dobrovolně a pokud jejich aktivity nepřesáhly do oblasti politiky, tak komunistická moc do jejich činnosti nijak přímo nezasahovala. „Problém nastal v okamžiku, kdy organizace překročily striktně nepolitický prostor...(např. když půjčily kulturní dům „máničkám“ na koncert zakázané kapely“ (Nekvapil, 2008: 26).

I v těchto nepříznivých podmínkách, kdy stát bránil uplatnění občanských postojů, se však ve společnosti našly osobnosti, které se nenechaly zastrašit a snažily se vyjádřit svůj postoj k veřejným záležitostem. Tito lidé museli hledat náhradní způsoby, jak se setkávat - organizovaly se „bytové semináře“, vzniklo samizdatové hnutí, jenž svépomocí vydávalo díla zakázaných autorů atd. Podobné protirežimní aktivity pomáhaly udržovat v lidech pocit naděje na prosazení občanských svobod¹².

Ojedinele, ale přeci i v socialistickém Československu 70. let vznikaly občanské iniciativy, které se zaměřovaly na prosazování občanských svobod, dodržování lidských práv, ale i na otázky širšího charakteru (vydávání tematických zpráv, sociální podporu pronásledovaných rodin, alternativní kulturu, životní prostředí atd.).

Nejvýraznější občanskou iniciativu v tomto období představovala *Charta 77*. Angažovala se v ní většina lidí působících v tehdejší neoficiální opozici. Autory a prvními signatáři jejího základního dokumentu, *Prohlášení Charty 77* (vydané 1. ledna 1977), který kritizoval „politickou a státní moc za nedodržování lidských a občanských práv“, byli Václav Havel, Jan Patočka, Zdeněk Mlynář, Jiří Hájek a Pavel Kohout. V „Chartě“ jsou signatáři popsáni jako „volné, neformální a otevřené sdružení lidí ... spojených vůlí individuálně i kolektivně bojovat za lidská a občanská práva v naší zemi i ve světě“ (*Charta 77, 1977*). Její autoři tak zároveň zdůrazňovali

¹² Existují také názory, že současný pohled na situaci v komunistickém Československu je černobílý a že i v komunismu existoval určitý

„oficiální“ prostor pro prosazování odlišných občanských postojů. Bohužel zatím chybí studie, která by přinesla konkrétní příklady.

fakt, že nejde o formální organizaci („Charta“ neměla žádné stanovy ani trvalé orgány), ani o vytváření „základny opoziční politické aktivity“. Tento závěrečný článek výzvy byl pokusem o udržení „Charty“ v hranicích tehdejšího československého práva, které organizovanou opozici zakazovalo. Přesto byli její signatáři vystaveni soudnímu stíhání, což zavedlo podnět k ustanovení další „disidentské organizace“ - *Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*.

Tyto i další občanské iniciativy byly sice od samého počátku režimem tvrdě pronásledovány, avšak potlačit se je nepodařilo, naopak především ve druhé polovině 80. let aktivita občanů v nezávislých iniciativách vzrůstala. S rostoucí aktivitou neoficiálních občanských sdružení probíhala jejich částečná diferenciaci, a to jak z hlediska jejich zaměření, tak i politické a světonázorové orientace. Během posledních několika let před listopadem 1989 vznikaly občanské iniciativy např. v oblasti ekologie, lidských práv, mezinárodních vztahů apod. (Vaněk in Frič, Goulli, 2001: 52-53).

Na základě výše uvedených poznatků o situaci občanského sektoru v socialistickém Československu nelze souhlasit s poměrně často se objevujícím názorem (viz např. Wiesenthal, Stykow 1994), že v komunistických zemích nefungovala občanská participace a organizovanost – ve skutečnosti byla organizovanost občanů v průběhu komunistické éry značná, podstatně větší než dnes. „*Téměř každý občan byl někde organizován, často ve dvou až třech organizacích současně*“ (Müller, 2002: 190). Jak již bylo zmíněno, zájmová sdružení však byla podřízena několika masovým organizacím a zájmové aktivity tak byly uměle politizovány.

Tím, že komunistická moc využívala sdružení a spolky ke kontrole i ovládnutí společnosti ze strany státu, došlo mezi lidmi na dlouhou dobu ke znehodnocení činnosti ve veřejné sféře. Jakákoliv angažovanost v této sféře byla lidmi, kteří odmítali totalitní režim, považována za nemorální. Proto ti, jež se nehodlali smířit s „vnitřní emigrací“, si museli konstituovat svoji vlastní veřejnou sféru mimo oficiální politiku státu (Ibid., 2003: 191). Pro představitele disidentských hnutí byly občanské aktivity zaměřené proti

oficiální státní sféře součástí jejich každodenního života. Základními kameny chápání občanské společnosti v disentu byly důraz na etický imperativ jednání, humanismus, lidská práva, absolutní opozice proti státu, autonomie jednotlivce, lidská důstojnost a ironie (Rakušanová, 2007: 25).

Ve většinové společnosti však dlouho nenacházely občanské iniciativy vzešlé z prostředí disentu velkou odezvu – *Chartu 77* podepsalo za třináct let celkem pouze 1883 lidí. Masovější podporu zaznamenala až petice *Několik vět* z června 1989 – tu již podepsalo 40 000 občanů. V jejím prohlášení zazněl mimo jiné požadavek „*aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti*“ (Několik vět, 1989). Iniciativa zároveň požadovala, aby komunistický režim přestal klást překážky vznikání nových občanských hnutí, nezávislých odborů, svazů a spolků.

Stále silící aktivita občanů do jisté míry také přispěla ke změně politického systému, ke které došlo v roce 1989. Po dlouhých desetiletích se tak občané opět mohli začít zapojovat do veřejného života ze své vůle a také, jak je v občanské společnosti běžné, zakládat nejrůznější organizace.

3 Vývoj neziskového sektoru v ČR po roce 1989

3.1 Neziskový sektor po Sametové revoluci

Stav neziskového sektoru po roce 1989 samozřejmě ovlivnily předchozí společenské a politické aspekty vývoje občanského sektoru v českém státě. Jak jsem již popsala, během pár desetiletí se odehrálo několik zásadních změn v postoji státu k neziskovému sektoru. Zatímco období první republiky vcelku přálo rozvoji občanské společnosti a současný neziskový sektor může čerpat z jeho dědictví, problematičtější období ve vývoji české společnosti negativně ovlivnila rozvoj neziskového sektoru a předznamenala problémy, se kterými se tento sektor v současnosti potýká. Především dlouhá léta vlády totalitního režimu po sobě zanechala dědictví v podobě zakořeněných stereotypů, které výrazným způsobem zpomalily další vývoj neziskového sektoru v ČR a jsou mnohdy dosud patrné. Tyto stereotypy se projevují zejména v postoji občanů k možnosti veřejně se angažovat. Po rozpadu masových organizací, který s sebou nástup demokracie přinesl, míra organizovanosti lidí velmi poklesla. Povědomí o dřívějším perzekvování představitelů nevládních organizací i komunisty vnucovaná participace na pseudoobčanských aktivitách zapříčinily u mnoha obyvatel nedůvěru k novému členství v organizacích občanské společnosti.

Dalším stereotypem z dob socialismu, jenž ve společnosti dosud přežívá, je „občanská pohodlnost“ (Frič, Goulli, 2001: 70). Představitelé socialistického státního aparátu potřebovali mít nad vším a všemi kontrolu, a proto neustále deklamovali, že se o všechno a všechny postarají. Většina obyvatel tuto totalitní ideu postupem času přijala a v mnohých přetrvala i po změně režimu, takže stále očekávají od státu, že vyřeší všechny sociální problémy a bude mít monopol na vzdělávací, sociální a zdravotní služby. V praxi se ukazuje, že takové očekávání je nereálné, protože stát není schopen zajistit tyto služby ani v potřebném rozsahu, ani kvalitě.

Po listopadu 1989 prodělal postoj vlády k neziskovému sektoru několik změn, které se odrazily na jeho vývoji, probíhajícím ve čtyřech hlavních etapách (např. *Zpráva o neziskovém sektoru, Vajdová, 2004*).

První etapa zahrnuje rozmezí let 1990 - 1992, kdy je v politice státu směrem k neziskovému sektoru vidět vstřícnost díky přetrvávajícímu revolučnímu entusiasmu. Po prvních demokratických volbách se na vládní posty dostali většinou politici, kteří byli členy Občanského fóra nebo dříve patřili k disentu, byli tedy sami aktivními účastníky občanských iniciativ a měli tendenci neziskový sektor podporovat. Díky přetrvávající revoluční společenské atmosféře i osobním vztahům s představiteli státní správy měli odborníci z řad nevládních organizací v určité míře možnost ovlivňovat tvorbu veřejné politiky (např. v oblasti ochrany životního prostředí)¹³. Vláda ve svém volebním období začala připravovat zákony upravující činnost jednotlivých typů organizací NS. Dále založila Nadační investiční fond, do nějž uložila 1 % akcií z privatizace na financování nadačního sektoru za účelem jeho dalšího rozvoje. Znovuobnovené neziskové organizace, většinou navazující na svou předválečnou činnost, měly možnost zrestituovat majetek zkonfiskovaný komunisty. Do českého neziskového sektoru začaly proudit finanční prostředky od zahraničních dárců, kteří vnímali podporu neziskových organizací jako jednu ze záruk rozvoje demokracie. Toto období otevřeného hledání možností spolupráce mezi vládou a neziskovým sektorem ukončily volby v polovině roku 1992, kdy v čele vlády Petra Pitharta vystřídal Václav Klaus. Následný postoj vlády k neziskovému sektoru se změnil na „chladný odstup“.

Ve druhé etapě, tzn. v období let 1993 až 1996, se na české politické scéně formují dva rozdílné postoje k neziskovému sektoru prezentované dvěma předními politiky té doby, a to V. Klausem a V. Havlem. Jejich odlišnými názory se podrobně zabývám v kapitole *Koncepce občanské společnosti V. Havla a V. Klause*.

¹³ Šlo však pouze o neformální spolupráci, kromě institutu tripartity nebo zákonem stanovené možnosti ekologických nevládních organizací účastnit se správních řízení neexistovaly zákonné normy upravující součinnost státní správy a nevládních neziskových organizací.

V praxi je neziskový sektor v této době poznamenán především rezervovaným postojem V. Klause, toho času předsedy vlády, k občanské společnosti. Pravicová vládní koalice s premiérem Klausem v čele měla obavy, aby neziskové organizace neposloužily jako nástroj ke zvýšení vlivu (hlavně levicové) opozice na politické dění. Podle průzkumu Institutu sociologických studií z roku 1997, ve kterém bylo osloveno 1052 zástupců neziskových organizací, hodnotila přístup vlády k nim jako špatný více než polovina (za spíše špatný ho označilo 38,5 %, za velmi špatný 15,5 %). Třetina dotázaných označila postoj vlády jako neutrální, tedy ani dobrý, ani špatný. Zástupcům NO vadila zejména nedostatečná finanční podpora ze strany státu, závislost na státních financích a centralizovaný systém státního financování neziskového sektoru (Frič, Goulli, 2001: 86). Růst neziskového sektoru byl však pro první Klausovu vládu nežádoucí, a proto námitky představitelů neziskových organizací nebrala na vědomí.

Během třetí etapy (1997 - 2001) je pozornost politiků zaměřena na úpravu legislativy neziskového sektoru – byly zákonem upraveny podmínky pro fungování nadací¹⁴ a církevních právnických osob. Dochází také k rozdělení prvních prostředků z Nadačního investičního fondu.

Rozmezí let 2002 - 2004 (čtvrtá etapa) přineslo organizacím neziskového sektoru několik funkčních změn. Decentralizace státní správy, která v té době proběhla, ovlivnila organizace neziskového sektoru v jednotlivých správních celcích. Vstup České republiky do Evropské unie znamenal pro organizace NS možnost čerpat prostředky z evropských strukturálních fondů a byl to také impulz pro vznik řady nových organizací NS. Na druhou stranu však ze země odcházejí zahraniční dárci¹⁵ (Vajdová, 2004: 10-12).

Pátou etapu, začínající rokem 2005 a probíhající až do současnosti, charakterizuje socioložka Petra Rakušanová na základě své analýzy

14 V roce 1997 byl přijat zákon č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech, který vymezil jejich registraci a hospodaření.

15 Nedostatek finančních prostředků, se kterým se NNO po odchodu zahraničních dárců potýkaly, alespoň částečně pokryl Trust pro občanskou společnost ve střední a východní Evropě.

empirických dat o vývoji neziskového sektoru. Jde o období pokračujícího vlivu Evropské unie na organizace neziskového sektoru u nás, problém s financováním sektoru však stále není v potřebné míře řešen (Rakušanová, 2007: 68).

Po přehledu základních etap vývoje neziskového sektoru v ČR v následující kapitole nastíním názorový střet V. Havla s V. Klausem týkající se role neziskového sektoru v české společnosti, v obecné rovině pak i základních hodnot v občanské (potažmo svobodné) společnosti.

3.2 Občanská společnost podle V. Havla versus „společnost svobodných občanů“ V. Klause

Václav Havel ve svém novoročním projevu roku 1994 veřejně nastínil podobu české občanské společnosti, ke které se v té době měla podle něj ubírat transformace z totalitního komunistického režimu do režimu demokratického. Tento projev rozpoutal diskuze mezi ním a dalším politickým představitelem – toho času předsedou vlády – V. Klausem. Z jejich polemik vzešly dva protichůdné náhledy na funkci občanské společnosti v moderní demokracii a její legitimitu ve vztahu k voleným zástupcům v politickém systému, které jsou stále aktuální i v současnosti, protože reprezentují dva základní odlišné postoje jak politiků, tak veřejnosti k občanské společnosti a neziskovému sektoru.

Václav Havel a jeho pojetí občanské společnosti

Základ úvah Václava Havla nad tématy demokracie a občanská společnost obsahuje esej z roku 1978 *Moc Bezmocných*. Havel se v ní zamýšlí nad povahou moci a možnostmi jejích oponentů, které nazývá „bez-mocnými“. Lidé, kteří nechtějí žít způsobem, jež jim diktuje totalitní režim, vytvářejí tzv. paralelní struktury, a tvoří tak základ otevřené společnosti bojující

s totalitou. Občanská společnost v totalitním režimu tak podle V. Havla nestála mimo stát, ale v přímé opozici proti němu.

Po pádu komunistického režimu Havel v rozvíjení svých úvah o občanské společnosti, jejich funkcích a vztahu k politice pokračoval. Vytváření „otevřené a vrstevnaté občanské společnosti“ (Havel, 1999a: 54) by podle něj mělo být zastřešujícím úkolem v dalším vývoji české společnosti. Do protikladu ke komunismu, který charakterizoval jako apatický, založený na obecné pasivitě a vynucené participaci v masových organizacích, staví demokracii jako obnovu společenských hodnot, v jejímž rámci by se měli sami občané podílet na správě věcí veřejných. Havel je přesvědčen, že demokracie a občanská společnost jsou dvě strany téže mince, protože jak demokratický systém, tak občanská společnost se opírají o lidskou odpovědnost. Proto by mělo být jejich společnou snahou tuto vlastnost v lidech kultivovat.

Havel také kritizoval, že správu veřejných věcí má u nás z velké části na starosti stát. Některé z nich podle něj skutečně spadají pouze do kompetencí státu, ale zároveň upozorňuje na to, že ve veřejné sféře existuje také mnoho oblastí a úkolů, na kterých by měli mít občané možnost se sami podílet. Stát jako celek a jeho „centrální rozum“ nemůže podle Havla postihnout široké spektrum myšlenek, postojů a potřeb jeho obyvatel.

Občanskou společnost bývalý prezident dále chápe jako kompenzaci honby za ekonomickou prosperitou, a tedy jako nutnost pro vyvážený rozvoj společnosti. Ve svých projevech několikrát uvedl, že je třeba rozvíjet všechny roviny občanské společnosti, aby se společnost vyhnula jednostranné orientaci pouze na zisk nebo apatickému spoléhání se na to, že za nás stát vše zařídí.

„Důvěru v jedince jako skutečného tvůrce hospodářské prosperity bychom měli vskutku cílevědomě a daleko nebojácněji než dosud rozšiřovat i o důvěru v jedince jako občana, schopného přebírat svůj díl spoluodpovědnosti za věci celku“ (Ibid., 1999a: 54).

Pro budování občanské společnosti je podle V. Havla nejdůležitější oblast neziskových organizací, kterou charakterizuje jako to, „co není sice většinou privátní, co by ale nemělo být státní, co není zaměřeno k zisku, ale

co je zároveň pro společnost životně důležité“ (Ibid., 1999a: 55). Neziskový sektor podle Havla tvoří velice podstatnou část občanské společnosti, protože skutečně autentická občanská společnost by bez činnosti neziskových organizací nemohla vzniknout. Organizace neziskového sektoru jsou podle něj součástí každé občanské společnosti a slouží jako ukazatel její vyzrállosti. V souvislosti s neziskovými organizacemi se Havel také vyslovuje proti roli státu jakožto nezpochybnitelného aparátu, který „jediný nejlépe ví, co společnost potřebuje, a proto také jako jediný smí rozhodovat, komu přidělí finanční prostředky.“ Prosazuje promyšlené delegování části „přerozdělovacích funkcí státu na jiné subjekty“ (Ibid., 1999a: 56).

Vedle samosprávných orgánů a neziskových organizací podle Havla zahrnuje mnohohrstevnatá OS také církve, odbory, nejrůznější občanská sdružení, spolky a kluby. Všechny tyto instituce patří do politického prostředí a utvářejí ho spolu s politickými stranami. Naopak pokud je vláda pouze v rukou politických stran, jde o omezení demokracie. Neodmítá politické strany jako takové, ale vyjadřuje se kriticky k chápání stranictví v soudobé české politice, protože v Čechách příslušnost k politické straně podle něj stojí výš než odpovědnost vůči občanům. Navrhuje řešení v podobě omezení moci politických stran, ve funkční opozici a zejména kontrole politiky a politiků občany a občanskou společností (Rakušanová, 2007: 43).

V. Havel svoje chápání pojmu občanská společnost celkově shrnul takto: „*Je to společnost, v níž se občané účastní veřejného života, správy veřejných statků a veřejného rozhodování mnoha paralelními a vzájemně se doplňujícími způsoby, přičemž míra, druh a institucionální podoba této jejich účasti závisí především na nich samotných, na jejich iniciativě a fantazii, byť uplatňovaných samozřejmě v určitém zákonném rámci. Je to tedy společnost, která ... je na kreativě přímo založena. Působnost státu a jeho struktur je v ní omezována jen na to, co nemůže vykonávat někdo jiný, tedy například na tvorbu zákonů, obranu a bezpečnost státu, výkon spravedlnosti apod.*“ (Havel, 1999b). Občanská společnost podle něj stojí na třech základních pilířích, a to na bohatém spolkovém životě, decentralizaci státní

správy a na systému delegování solidárních společenských funkcí státu na jiné subjekty.

Rozvinutá občanská společnost, jak věří bývalý prezident, „funguje jako pojistka proti různým druhům společenského napětí, politickým a sociálním otřesům: umožňuje totiž, aby se různé problémy řešily ihned a tam, kde vznikají...“ (Havel, 1999b).

Občanské společnosti jednotlivých evropských států se napříč hranicemi propojují a vytvářejí evropskou občanskou společnost, která podle Havla tvoří největší záruku demokracie a svobody pro Evropské státy. Je přesvědčen, že je to jediná alternativa, která „nás může už natrvalo zbavit strachu z druhých“ (Ibid., 1999b).

Václav Klaus a jeho vize „společnosti svobodných občanů“

Proti koncepci občanské společnosti staví V. Klaus svou vizi „společnosti svobodných občanů“, kterou si představuje pouze jako polaritu jednotlivců a státu. Dobrovolné sdružování se občanů do různých asociací, spolků a klubů sice považuje za jeden z „elementárních definičních prvků“ (Klaus, 2002:15) své vize společnosti, ale podle Klausova názoru neziskové organizace nevytvářejí ve společnosti reálnou sféru, která by zprostředkovala kontakt mezi státem a občany. Klaus také odmítá, že by se organizace neziskového sektoru podílely na utváření občanských hodnot. Ve „společnosti svobodných občanů“ vystupují organizace neziskového sektoru jenom jako „přirozená možnost“, kterou občané mohou i nemusí využít. Ostře nesouhlasí s názorem, že by se počtem neziskových organizací dala měřit kvalita demokracie, a zcela odmítá myšlenku veřejné prospěšnosti neziskových organizací. Za snahou budovat občanskou společnost na hodnotách, jakými jsou celospolečenský zájem, altruismus nebo dobrota, vidí pouze kamufláž zájmů určité skupiny lidí. Občanská a politická participace jsou podle něj cesty artikulace a reprezentace skupinových zájmů.

Polemiku s V. Havlem a jeho úvahami nad občanskou společností vyvolal V. Klaus článkem „*Snahy o hledání třetí cesty nekončí*“ (vyšel tři měsíce po Havlově novoročním projevu v roce 1994), v němž uvedl své tři

pilíře demokratického systému: „*Historie nám nesčíselněkrát ukázala, že stačí svoboda, politický pluralismus a trh...*“ (Klaus, 1994)

Dále v článku zaznívá, v čem vidí hrozby pro demokracii a z čeho pramení jeho celkový negativní postoj k příznivcům a organizacím občanské společnosti: „...*jde o trh bez adjektiv, o standardní systém politických stran bez národních front a občanských hnutí*“ (Ibid., 1994).

Zmiňuje-li V. Klaus národní fronty, jde jednak o odkaz na jednotnou Národní frontu, která, jak již bylo zmíněno, za minulého režimu vykonávala politickou moc v zemi, v širším kontextu Klausových názorů pak o odmítnutí korporativismu a kolektivismu, jež podle něj zastává V. Havel i ostatní zastánci konceptu občanské společnosti. V eseji z roku 2001 na toto téma napsal: „*Jiný, neméně vážný náběh na korporativismus u nás předvádí část intelektuálů, snažící se hovořit za tzv. občanskou společnost*“ (Klaus, 2001: 3). Přestože tito lidé mají podle něj možnost ovlivňovat veřejné záležitosti svým hlasem ve volbách nebo v médiích, chtějí o nich rozhodovat přímo. V zastupitelské demokracii však podle Klause existuje jediná legitimní možnost k vyjádření politického názoru a vůle občanů, a tou jsou politické strany.

„*Pro artikulaci a agregaci zájmů používá zastupitelská demokracie politické strany, které zprostředkovávají přirozeně existující konflikty a protikladnost zájmů*“ (Ibid., 2001: 4).

Za typický projev korporativismu označuje vytváření institucí neziskového sektoru (tzv. „paralelních institucí“), které by mohly „spolurozhodovat o tom, co je či není ve veřejném zájmu“, protože jejich členové chtějí „likvidovat přirozenou heterogenost a nutnou, přirozenou a zdravou konfliktnost zájmů uvnitř společnosti.“

V. Klaus vidí v jakémkoliv sdružování příznivců neziskového sektoru pouze pragmatickou snahu o koncentraci vlivu. Představitelé NNO se podle něj snaží o vytvoření hierarchicky řízené společnosti, ve které by rozhodovaly privilegované zájmové skupiny. Pro tento scénář zavádí do češtiny termín „NGOismus“. On sám prý tímto termínem nemyslí legitimní působení nevládních organizací, ale pouze ideologii, která jejich názor a obcházení či nahrazování demokratických mechanismů státu (alternativní rozhodování o

věcech veřejných) upřednostňuje. „NGOismus“ si podle V. Klause klade za cíl prosazení těch politických myšlenek, které jsou často radikální a zastává je pouze malá skupina lidí, jež by svůj názor nemohla prosadit standardní cestou. Tento způsob prosazování svých názorů podle něj používají především feministky, radikální ekologové či různá hnutí za „tzv. rovnoprávnost“ a „tzv. politickou korektnost“.

Shrnutí

Z předchozího srovnání jasně vyplývá, že V. Klaus a V. Havel zastávají naprosto opačné názory na roli neziskového sektoru ve společnosti. Ale ve sporu mezi těmito dvěma politiky nejde jen o roli neziskových organizací, ukazuje se v něm zároveň hlubší rozpor, a to v celkovém chápání demokratického systému.

V. Havel pojímá demokracii jako vizi demokratického státu, kde existuje otevřená občanská společnost, a politického života se tak mohou účastnit všichni občané. Pojetí V. Klause vidí demokracii jako uzavřený systém, v němž o nejpodstatnějších věcech rozhoduje „úzké bratrstvo, v jehož rukách je soustředěna hlavní moc ekonomická, politická i mediální.“ Jde podle něj o demokracii formální a institucionální, která se „spokojuje s tím, že máme parlament, volby, politické strany“ (Havel, 2002: 1).

V. Klaus sám sebe označuje za zastávce liberální demokracie, jejímž základním principem a jednotkou je svobodný občan ve svobodné společnosti a základní hodnotou individuální svoboda. V. Havel podle něj patří k zastáncům druhého proudu, který označuje za „konstruktivistický pokus uplatnit morální systém malé přehledné skupiny lidí... ve velké anonymní společnosti“ (Klaus, 2002: 20).

Spory mezi V. Klausem a V. Havlem jsou tedy vlastně sporem o to, na čem je (nebo má být) postaven demokratický systém. Zatímco podle Václava Klause pro vznik svobodné společnosti stačí individuální svoboda (spolu s politickými stranami a trhem), V. Havel vedle, anebo dokonce nad hodnotu individuální svobody, staví hodnotu sdružování a kolektivu.

Z těchto dvou politických stanovisek je mi osobně rozhodně bližší koncept V. Havla, i když nemohu říci, že s ním zcela souhlasím. I tento

koncept má svá slabá místa: V. Havel ve své vizi minimalistického státu pozapomíná na to, že nejen altruisté, ale i dravá lobby se organizuje dobrovolně, a že pokud by došlo k úplnému zrušení kontroly ze strany státu, budou mít možnost prosadit své zájmy veškeré skupiny, tzn. i ty, kterým půjde jen o vlastní prospěch.

3.3 Nestátní neziskové organizace (NNO)

Základní charakteristiku organizací tvořících neziskový sektor podal ve svých studiích L. Salamon. Nestátní neziskové organizace (NNO) podle něj vymezuje pět základních rysů. Zaprvé musí být do určité míry institucionalizovány, což umožňuje odlišit je od neformálních shromáždění osob. Druhým rysem NNO je jejich soukromá povaha, tzn. že jsou oddělené od státní správy¹⁶. Dále NNO nerozdělují zisk mezi vlastníky nebo vedení organizace; mohou sice zisk vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět k rozvoji organizace. Čtvrtým rysem NNO je jejich samosprávnost, autonomie, tzn. že jsou schopné řídit svou vlastní činnost podle interních pravidel. A pátým rysem je dobrovolnictví, tzn. že organizace zahrnují určitý významný prvek dobrovolné činnosti (Salamon in Šilhánová, 1996: 6 - 7).

Takto by se daly shrnout základní rysy, které jsou typické pro všechny NNO a které je odlišují od ostatních typů institucí. Instituce neziskového sektoru se dále diferencují, a to podle několika různých kritérií. Za základní považují kritérium veřejného prospěchu - podle toho, do jaké míry ho organizace plní, je můžeme rozlišit na vzájemně a veřejně, resp. obecně prospěšné (Frič, 2001: 12-13).

Hlavním cílem prvního typu organizací je sloužit především zájmu svých členů. Patří mezi ně sportovní kluby, profesní sdružení, zájmová sdružení, organizace z oblasti kultury apod. Naopak účelem druhého typu organizací je poskytování veřejně prospěšných služeb a působení v obecném zájmu (například charita, ekologie, zdravotnictví, vzdělávání a

¹⁶ Mohou však mít státní podporu a státní úředníci mohou působit ve vedení organizace.

veřejná správa). Jednoznačné vymezení pojmu obecná nebo veřejná prospěšnost však v českém právu zatím chybí, jeho upřesnění by měl přinést nově připravovaný zákon o neziskových organizacích¹⁷. Přípravou věcného návrhu zákona byla vládou pověřena ministryně Džamila Stehlíková, která přizvala ke spolupráci skupinu zástupců NNO působících na půdě Rady vlády pro nestátní neziskové organizace.

V současnosti legislativa České republiky rozlišuje čtyři základní typy nestátních neziskových organizací: občanská sdružení, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti a církevní právnické osoby. Občanské sdružení je nejstarší a nejrozšířenější právní formou nevládní neziskové organizace v polistopadovém režimu. Označuje organizaci lidí spojených společným zájmem, kteří pro podporu tohoto zájmu považují za vhodné, užitečné a praktické sdružovat svoje aktivity a svůj majetek. K prosinci roku 2007 bylo v ČR evidováno 61 802 občanských sdružení (neziskovky.cz, 2008).

Dalším typem NNO jsou nadace a nadační fondy - základní rozdíl mezi nadací a nadačním fondem spočívá v tom, že nadace musí mít registrované jmění, nadační fond nikoli. Tyto organizace sdružují majetek pro veřejné účely, které financují z výnosů, jenž jim přináší jejich majetek. Tím může být jak finanční hotovost, tak nemovitosti.

Na konci loňského roku bylo v ČR evidováno 390 nadací a 1048 nadačních fondů (Ibid., 2008).

Třetí typ NNO, obecně prospěšné společnosti, jsou zakládány především pro poskytování veřejných služeb. Těmto organizacím je povoleno podnikat za podmínky, že jakýkoli zisk znovu investují do rozvoje služeb, kvůli nimž vznikly. Zakladatelem obecně prospěšné společnosti může být jakákoli soukromá nebo právnická osoba včetně státu nebo místní či regionální samosprávy. Na konci loňského roku jich bylo v ČR evidováno 1486 (Ibid., 2008).

¹⁷ Ten také slibuje NNO zlepšení v otázce financování – zejména by měl upravit možnost čerpání dotací dříve než v polovině roku.

Posledním typem NNO jsou církevní právnické osoby, tj. církve a církevní společnosti. Ty mohou být v České republice zaregistrovány, pokud sdružují minimálně 10 000 členů majících trvalý pobyt v ČR (Potůček, 2006: 157-158).

Uvedené typy NNO v České republice působí svou činností ve sférách poskytování sociálních služeb, ochrany a podpory zdraví, včetně péče o zdravotně postižené (např. *Fokus – sdružení pro péči o duševně nemocné, Bílý kruh bezpečí*); ochrany životního prostředí, udržitelného rozvoje a ekologické výchovy (např. *Zelený kruh, Hnutí DUHA, Sdružení TEREZA*); kultury, záchrany kulturního dědictví (např. *Institut pro památky a kulturu, Spolek Svatobor*); rozvoje sportu a tělovýchovy (např. *ČSTV, NaKole*); podpory rovných příležitostí mužů a žen (např. *ProFem o.p.s., Fórum 50%*); práva příslušníků národnostních a etnických menšin (např. *Centrum pro integraci cizinců, Romské občanské sdružení Velká Ohrada*); výzkumu a vzdělávání (např. *Projekt Odyssea, Společnost Montessori*); ochrany spotřebitele a ochrany nájemních vztahů (např. *Sdružení obrany spotřebitelů ČR*); komunitního rozvoje (např. *Komunitní plánování o.p.s., SpořilovNet*); práce s dětmi a mládeží (např. *nízkoprahové kluby, sdružení Gemini*), či podpory neziskového sektoru (např. *Nadace pro rozvoj neziskového sektoru*).

3. 4 Role NNO ve společnosti

Základní role nevládních neziskových organizací ve společnosti je jejich role participativní - občané se prostřednictvím sdružování v neziskových organizacích snaží vyjadřovat své požadavky a spolupodílet se na rozhodování státních orgánů, tzn. participovat na správě věcí veřejných. Týká se to všech oblastí veřejné politiky, jako je vzdělávání, ochrana životního prostředí, sociální péče, ochrana lidských práv, uprchlíků, menšin atd. Právě pro marginální skupiny představují NNO někdy jedinou

institucionální oporu – jejich prostřednictvím mohou zaznít státními institucemi často ignorované požadavky etnických, rasových, náboženských aj. menšin. Mají tak větší šanci dostat se do veřejného prostoru a oslovit veřejnost.

Neziskové organizace také často poskytují služby pro takové skupiny lidí, které své potřeby nemohou uspokojit jinde (např. nemocní nebo staří lidé). Plní tedy tzv. servisní roli. Služby nabízené neziskovým sektorem bývají zpravidla efektivnější než služby zprostředkované státem a bývají také kvalitnější než služby poskytované soukromými firmami, protože neziskové organizace nejsou nuceny svou činnost orientovat v první řadě na zisk. Z ekonomického hlediska je poskytování služeb neziskovými organizacemi přínosné také tím, že NNO vytvářejí, především v terciálním sektoru, nová pracovní místa.

Další z rolí NNO se odvíjí od základního práva platného v demokratické společnosti, a to práva na svobodné sdružování. Díky němu mohou vznikat nejrůznější organizace, které si vzájemně konkurují, a tím podporují různorodost a vývoj odlišných názorů ve společnosti. Fakt, že existují četné konkurenční organizace, usnadňuje integraci skupin do občanské společnosti i do politického procesu v zemi.

Občanská sdružení mohou přispívat k tvorbě hodnot a k jejich zakotvení v občanských ctnostech, kterými jsou: tolerance, hledání kompromisů, poctivost, spolehlivost, důvěryhodnost nebo občanská odvaha. A proto také v sobě neziskové organizace často kumulují demokratický sociální kapitál, tolik potřebný pro participaci a pro výkon funkcí občanů, včetně funkcí politických. Zajišťují tak příliv lidí s organizačními schopnostmi i s učitými politickými zkušenostmi do politiky.

NNO představují mechanismus včasného varování všude tam, kde je ohroženo fungování demokratických principů, ať již uvnitř státu nebo mimo něj. Mezinárodní sítě nevládních organizací jsou nezastupitelné v šíření informací o nedemokratických tendencích nebo represích v určitých státech.

Mohou také poskytovat ochranu proti nezdravě represivním tendencím ze strany státu (mohou přímo upozorňovat na jednotlivé případy a vyvolat mezinárodní reakci) (Šilhánová, 1994: 11).

A konečně, NNO přispívají k integraci společnosti - tím, že institucionalizují tradiční vzájemnou pomoc mezi občany, například v rámci dobrovolnictví.

Z předchozího stručného nastínění přínosů nevládních neziskových organizací vyplývá, že ve společnosti podporují rozvoj hodnot a postojů, jako jsou individuální odpovědnost za vlastní život, solidarita s potřebnými, důvěra ve spoluobčany, pozitivní pracovní etika, úcta ke svobodě nebo tolerance a podpora demokratické vládní formy – tedy hodnoty a postoje, které mají pro fungování demokratických společenství konstitutivní význam.

Ale není samozřejmě pravda, že každá NNO je pro společnost ve všech ohledech vždy přínosem. Zdaleka ne všichni, kteří založí neziskovou organizaci, myslí v první řadě na společenskou prospěšnost. O tomto i dalších úskalích neziskového sektoru pojednává následující kapitola.

3.5 Rizika neziskového sektoru

Stejně jako státní a soukromá sféra i neziskový sektor má své limity, kterými jsou zejména: absence potřebných občanských iniciativ, malá kapacita k řešení úkolů, osobní vazby uvnitř NNO a nestabilita NNO.

Hlavním limitem neziskového sektoru je nedostatečná občanská aktivita ve společnosti, bez které by neziskový sektor nemohl vystupovat jako partner státní správy a soukromé sféry a zároveň vyvažovat jejich dopady na společnost. Absence občanských iniciativ se také může týkat „jen“ některých oblastí a to těch, které občané z nějakého důvodu nepovažují za důležité, a proto se v nich neangažují.

Neziskový sektor může, ve srovnání se státním aparátem nebo soukromou sférou, projevit nedostatečnou kapacitu pro řešení rozsáhlejších

úkolů. S tímto problémem se mohou potýkat zejména menší organizace. Situaci, kdy je potřeba dlouhodobě vynaložit úsilí většího počtu lidí, mohou úspěšně řešit pouze tradiční, profesionalizované, dobře organizované NNO.

Dalším úskalím neziskového sektoru, respektive neziskových organizací, jsou vzájemné vztahy jejich členů. NNO se vyznačují tím, že pracovní vztahy zaměstnanců přecházejí do osobní roviny, jsou založené na důvěře a odhodlání společně naplňovat poslání organizace. V této atmosféře mohou osobní konflikty ohrozit samotnou existenci organizace. Příčinou nestability některých NNO bývá také častý nedostatek finančních prostředků pramenící především ze špatně nastaveného systému získávání státních dotací. (Z těchto důvodů v současné době zápasí s nedostatkem financí např. většina neziskových organizací poskytujících sociální služby. Proto plánují protestní akci s názvem „Bed In“, kterou chtějí na nedostatky systému upozornit veřejnost i vládní představitele.)

I neziskový sektor se potýká s nezákonným jednáním, a to v souvislosti s prosazováním individuálních zájmů, ať už jde o motivy zisku nebo získání vlivu. Pokud není činnost neziskových organizací dostatečně právně ošetřena nebo nefunguje kontrola jejich hospodaření, mohou být i tyto instituce zneužity a veřejná prospěšnost neziskové organizace se může stát zástěrkou k dosahování neoprávněných zisků. V 90. letech byly tímto způsobem využívány nově vznikající nadace, což na určitou dobu vedlo k diskreditaci tohoto typu organizací a dodnes se promítá do skeptického pohledu části veřejnosti na NNO. Vinu mají v těchto případech především lidé, kteří organizaci řídí.

„Zvlášť velké riziko je spjato s osobnostními charakteristikami vůdců organizací, kteří mohou mít sklon uzurpovat příliš mnoho moci ve vlastních rukou nebo zneužívat organizace ve svůj prospěch“ (Potůček, 1997: 59-60).

Kritici neziskového sektoru (např. zmiňovaný Václav Klaus a jeho NGOismus) také často varují před snahami NNO ovlivňovat rozhodnutí veřejné správy a odmítají tzv. korporativismus a lobbying. Lobbying, tzn. prosazování zájmů určitou skupinou osob na veřejnosti, v médiích a ve státní správě, je podle mého názoru v demokratickém systému legitimní způsob vyjadřování požadavků. To však platí jen v případě, kdy se

nezisková organizace snaží pomocí lobbingu prosazovat veřejný zájem. Otázka toho, co může být označeno pojmem veřejný zájem, je v současnosti velmi diskutovaná. Obecně bývá za veřejný zájem označována orientace veřejné politiky, která podporuje rozvoj společnosti a řešení jejich reálných problémů. Identifikace a uznání veřejných zájmů však může být (a bývá) ve společnosti zdrojem konfliktů, neboť představy o tom, co je pro společnost dobré a jaké jsou její problémy, se liší. Uznané veřejné zájmy jsou v některých evropských státech formulovány v právních normách, i u nás mají být zakotveny v nově připravovaném zákoně o neziskových organizacích.

V souvislosti s lobbingem se u NNO z mého pohledu jeví problematicky zejména spojení představitelů organizací s politickými stranami. Za příklad může posloužit ekologická nevládní organizace Zelený kruh, jejíž někteří členové jsou zároveň i členy Strany zelených. Otázka, kde je hranice únosnosti ve snaze propojit občanskou a státní sféru, zůstává v českém prostředí zatím nedořešena a tento fakt může také přispět k negativnímu náhledu veřejnosti na organizace neziskového sektoru.

Posledním sporným bodem ve fungování NNO, který zde zmíním (a zároveň si uvědomuji, že tím nevyčerpám všechny), je snaha některých organizací vytvářet zisk např. prodejem jimi vytvořených materiálů (informačních, výukových atd.) nebo poskytováním služeb (např. právní poradenství, vzdělávací semináře, konference atd.). Mnoho organizací u nás si musí „přivydělávat“, protože peníze získané z dotací a grantů jim na provoz nestačí¹⁸. Pokud však budou organizace nuceny se zaměřit převážně na zisk, začne se stírat rozdíl mezi organizací neziskového sektoru a soukromou firmou.

O všech těchto „slabých místech“ neziskového sektoru je potřeba diskutovat uvnitř NNO a jejich zastřešujících institucích, v politické rovině, ale také o nich informovat veřejnost a zapojit ji do diskuze, protože jen tak se mohou na jednotlivé problémy nalézat uspokojivá řešení.

¹⁸ Také je nutné do budoucna počítat s tím, že EU brzy přestane dotovat náš neziskový sektor.

3.6 Staré a nové NNO – Spolek Svatobor, ČSTV, Zelený kruh

Po Sametové revoluci se u nás vytvořila směs starých a nových organizací. Staré, dříve spjaté s režimem, jenž spadaly většinou do kategorie vzájemně prospěšných organizací (např. sportovní kluby, zahrádkáři a chovatelé, hasiči nebo myslivecká sdružení), si budují novou identitu. Svoji centralizovanou strukturu, velkou členskou základnu i kontakty si však většinou ponechaly z dřívějška. Do současného vnitřního dění v neziskovém sektoru příliš nezasahují, až na výjimky (ČSTV) nevytvářejí vztahy mezi organizacemi, ani u nich není patrná, na rozdíl od nových organizací, tendence k utváření neziskového sektoru jakožto ochranného a stabilizačního prvku demokracie.

Nově vzniklé organizace se zaměřují převážně na aktuální problémy ve společnosti. Vedle tradičních organizací si svůj vliv a nárok na finanční podporu prosazovaly velmi pomalu. Mezi starými a novými organizacemi tak existovala rivalita v oblasti finančních zdrojů i v otázce vlivu v dané oblasti jejich působení.

Představím zde tři konkrétní organizace neziskového sektoru - Spolek Svatobor, Český svaz tělesné výchovy a sportu a Zelený kruh. Spolek Svatobor je zástupce okruhu organizací, které mají své kořeny v 19. století a po nástupu demokratického systému obnovily svou činnost. Český svaz tělesné výchovy a sportu uvádím jako příklad „staré“, vzájemně prospěšné organizace a občanské sdružení Zelený kruh zastupuje nově vzniklé organizace (Stanovy Svatoboru, 1990), které se svou činností řadí k veřejně prospěšným.

Spolek SVATOBOR

Spolek Svatobor patří k organizacím, které potvrzují tradici občanské společnosti v České republice – vznikl v 19. století a přetrval až do současnosti (svou činnost přerušil pouze mezi lety 1970 - 1990, kdy neměl finanční prostředky) - má tedy za sebou více než stoletou historii. Založen

byl roku 1862 F. Palackým. Ideou Svatoboru bylo pomáhat českému písemnictví, které bylo hlavní oblastí vzniku a rozvoje národního obrození.

Ve vedení Spolku působila řada osobností - z dodnes známých to byli kromě Františka Palackého F. L. Rieger, K. J. Erben, Vojtěch Náprstek, Julius Grégr, Karel Sladkovský, Jan Gebauer, Josef Hlávka, Josef Thomayer, Alois Jirásek a další.

Spolek podporoval chudé spisovatele a jejich rodiny, udílel ceny, odměny a stipendia, které měly spisovatele povzbudit k další tvorbě. Podporoval vydávání a šíření děl českých spisovatelů nejen beletristických, ale i vědeckých, zejména historických, se záměrem upevňovat národní paměť a uvědomění.

Další z činností Svatoboru bylo udržování památky osobností české literatury, jež se zasloužily o obrození národa. Toto poslání spolek naplňoval zřizováním jejich pomníků, pamětních desek a péčí o záchranu hmotného dědictví. Zřídil například pražské pomníky Jos. Jungmanna nebo K. H. Máchy a podílel se na postavení Palackého a Husova pomníku. Také inicioval a podstatně přispěl k vykoupení rodných domů Jana Husa v Husinci, Jána Kollára v Mošovcích na Slovensku a F. Palackého v Hodslavicích, které tím zachránil před zkázou a umožnil jejich proměnu v památníky.

Zdroj financí spolku Svatobor tvořily příspěvky, dary a odkazy, ze kterých vznikly četné fondy a nadace. Podílela se na nich velká část národa - kromě různých korporací, měst a peněžních ústavů přispívali i jednotlivci (učitelé, faráři, úředníci, obchodníci, učenci a spisovatelé a také Češi působící ve Vídni i v zámoří). Do počátku 50. let (kdy došlo ke zrušení všech, tzn. okolo sta, fondů a nadací) hospodařil spolek Svatobor s několika miliony korun.

Od počátku věnoval Svatobor pozornost místům posledního odpočinku zemřelých spisovatelů. Roku 1893 se spolku podařilo vybudováním Slavína na Vyšehradském hřbitově zrealizovat ideu společné hrobky - panteonu (Svatobor byl jeho vlastníkem a správcem až do roku 1970).

Po zrušení nadací a fondů na počátku 50. let a po znehodnocení vkladů měnovou reformou se spolek v letech 1961 - 62 musel vzdát i svých nadačních domů v Praze a Poděbradech, neboť nebyl s to je udržovat a v roce 1970 oficiálně ukončil svou činnost.

V roce 1974 se na aktivity Svatoboru rozhodlo navázat několik členů Klubu Za starou Prahu tím, že začali pracovat na záchraně historické části Olšanských hřbitovů, která je pohřebišťem prvních generací národních buditelů. Po změně režimu se členové Klubu Za starou Prahu rozhodli spolek Svatobor obnovit. Z původního výboru, který zanikl v roce 1970, sice již nikdo nežil, ale díky uchovanému archivu Svatoboru byla obnovena jeho kontinuita: nové stanovy navazují na původní a spolek navazuje na tradice Svatoboru předešlé éry. V současnosti jsou jeho hlavními zájmy osvětová úloha a uchovávání hmotných památek na významné osobnosti české kultury a vědy, především míst jejich posledního odpočinku. Roku 1997 převzal Svatobor znovu do své správy a užívání hrobku Slavín (vlastní ji však hlavní město Praha). Roku 1998 zahájil Svatobor rozsáhlou rekonstrukci Slavína (především poškozené krypty). Kromě rekonstrukce Slavína pokračuje Svatobor v péči o Olšanský hřbitov a 12 hrobů na Vyšehradě (jsou v nich pochováni např. V. Beneš Třebízský, S. Čech, V. Hanka, K. H. Mácha, J. Neruda, bratři Preslové nebo J. E. Purkyně).

Kromě péče o památníky význačných osobností české kultury a vědy pořádá Svatobor besedy, pietní shromáždění, tematické vycházky a od roku 1994 vydává vlastní periodikum *Zprávy* (v tištěné podobě ho rozesílá svým členům, v elektronické podobě je dostupné na internetu).

Spolek spravuje výbor Svatoboru. Výbor je volen na období tři let a skládá se z předsedy, dvou místopředsedů, jednatele a pěti až sedmi členů. Výbor pečuje o spolkový majetek, popř. majetek spolkem spravovaný i o přijímání nových členů. Výborové schůze se konají jednou měsíčně. Členové výboru vykonávají svou činnost bezplatně (Stanovy Svatoboru, 1990). Finanční prostředky na svou činnost získává z členských příspěvků, darů a veřejných sbírek. .

Členem Svatoboru se může stát každý, kdo má o činnost Spolku zájem a zaplatí roční členský příspěvek. V roce 1990 se stav členské základny pohyboval kolem 170, v současnosti spolek registruje okolo 140 členů. Kolektivními členy Svatoboru jsou některé spolky a instituce, které s ním spojuje idea udržování a posilování historické paměti současníků a nastupujících generací, např. Společnost Aloise Jiráska, Česká rukopisná společnost v Praze, Pěvecký sbor Svatobor nebo pražský pěvecký spolek Hlahol.

Svatobor spolupracuje s Ministerstvem kultury ČR, památkovými ústavy, odbory památkové péče úřadů pražských městských částí, s ředitelstvím Správy pražských hřbitovů, s ředitelstvím Národní kulturní památky Vyšehrad, Klubem Za starou Prahu a Gymnasiem Fr. Palackého v Neratovicích (Stanovy Svatoboru, 1990).

Přestože má spolek Svatobor v české společnosti dlouhou tradici, jeho budoucí působení je značně nejisté. Kromě nedostatku finančních prostředků se Spolek v současnosti potýká s nedostatkem členů a také jejich vysokým věkem. Od roku 1990, kdy byl Spolek znovuobnoven, se počet členů snížil o 30 (ze 170 na 140), průměrný věk členů Svatoboru je více než sedmdesát let. Spolek nepodniká téměř žádné aktivity, které by zaujaly mladou generaci a aktivní činnost spolku v současné době závisí na několika jedincích. Řešením této situace, kdy je ve střednědobé perspektivě ohrožena samotná existence Spolku, by mohlo být vytvoření zastřešujícího uskupení organizací zabývajících se českou historií, které by účinněji prosazovalo zájmy svých členů ve vztahu ke státní správě a samosprávě, získalo větší podporu a organizovalo společné aktivity určené pro širší veřejnost. Členové spolku by se svou činností měli snažit přiblížit zejména mladé generaci.

Český svaz tělesné výchovy (ČSTV)

Český svaz tělesné výchovy je dobrovolným sdružením sportovních, tělovýchovných a turistických svazů s celostátní působností, tělovýchovných jednot a sportovních klubů i jejich sdružení. Posláním svazu je podporovat

sport, tělesnou výchovu a turistiku, sportovní reprezentaci České republiky a přípravu na ni, zastupovat a chránit práva a zájmy sdružených subjektů, poskytovat jim požadované služby a vytvářet platformu ke vzájemné spolupráci. Jednotlivé subjekty sdružení v ČSTV si ponechávají samostatné právní postavení. ČSTV vznikl v roce 1990, kdy se do něj sdružilo 43 svazů a 5521 tělovýchovných jednot.

Ve svých stanovách se ČSTV žádným způsobem nevynezuje ke své minulosti před rokem 1989. Předchůdce ČSTV – Československý svaz tělovýchovy a sportu vznikl v roce 1948 sloučením do té doby autonomních spolků, jako byly například Česká obec sokolská, Autoklub ČR, Orel – křesťanská tělovýchovná organizace, Klub českých turistů apod. Ze spolupráce se stalo direktivní řízení sportu pod ideovým vedením Národní fronty. Po roce 1989 byla sice činnost dříve zakázaných spolků obnovena, vyčlenily se ze Svazarmu a ČSTV, avšak potýkají se s řadou problémů především finančního rázu. Minulost, množství získávaných finančních prostředků a lobbing ČSTV jsou kritizovány částí zbývajících sportovních neziskových organizací (např. některými představiteli Sokola).

Organizační struktura je přizpůsobena funkci ČSTV. Nejvyšším orgánem ČSTV je valná hromada, kterou tvoří společné zasedání sboru zástupců svazů a sboru zástupců TJ/SK, v té má každá členská organizace jednoho voleného zástupce. Valnou hromadu svolává výkonný výbor ČSTV nejméně jednou ročně a je povinen ji svolat i tehdy, požádá-li o její svolání alespoň jedna třetina členských svazů nebo jedna třetina regionálních sdružení s licenci ČSTV anebo alespoň 100 000 evidovaných členů – jednotlivců ve sdružených TJ/SK, a to vždy s konkrétním návrhem programu jednání valné hromady. Výkonný výbor je povinen zveřejnit termín, místo a navržený program valné hromady nejpozději 30 dní před jejím konáním a tyto informace také korespondečně doručit do všech svazů a sdružení s licenci ČSTV (Stanovy ČSTV, 2001).

V období mezi valnými hromadami vede Svaz Výkonná rada v čele s předsedou (placená funkce). Členské organizace od místní po krajskou úroveň mají vysokou míru autonomie při utváření regionálních sdružení jako

samostatných občanských sdružení s vlastními stanovami, jejichž obsah ale nesmí být v rozporu se stanovami ČSTV. Pražská centrála poskytuje členským organizacím účetní, ekonomický a právní servis. Součástí ČSTV je řada sportovních center, horských středisek a center sportovní přípravy. Organizační struktura ČSTV se svou povahou blíží střešové organizaci autonomních členů. ČSTV je jako celek velmi úspěšný při obhajování zájmů svých členů, lobbingu a fundraisingu.

ČSTV je nejpočetnější neziskovou organizací v ČR. V roce 2005 bylo svazů již dvakrát více než v roce 1990 (tzn. 86) a počet TJ činil 9171. V roce 2004 měl Svaz více než 1 357 000 členů, v roce 2005 to bylo již více než 1 474 000 členů. Rostoucí počet tělovýchovných jednot a sportovních klubů organizovaných v ČSTV a trvale rostoucí členská základna jsou důkazem dynamičnosti a vysoké míry adaptace ČSTV na existující prostředí. Svaz úspěšně komunikuje jak s členskou základnou, tak se státní správou, a je velmi úspěšný při získávání prostředků na svou činnost i prosazování právních změn. Příkladem může být aktivní role ČSTV v Radě vlády pro nevládní neziskové organizace, kde Svaz v roce 2004 předložil ucelenou analýzu fungování sportovních organizací – právního rámce fungování, financování, partnerství s veřejnou správou a budoucích výhledů.

Stejně jako v případě členské základny, i v případě financování patří ČSTV k nejvýznamnějším součástem organizované občanské společnosti v České republice. V současné době hospodaří tato organizace s největším objemem peněz ze všech neziskových organizací. Financování ČSTV je velmi dobře diversifikované – opírá se o tři hlavní složky – dotace ze státního rozpočtu, vlastní zdroje a Sazku, a.s. (ČSTV je jedním z akcionářů Sazky, a má proto ze zákona nárok na poměrnou část jejího výtěžku). V roce 2005 hospodařil ČSTV s celkovým rozpočtem téměř 1,2 miliardy Kč. Z této částky získal ČSTV více než 638 milionů ze státního rozpočtu, z vlastních zdrojů pak pocházelo více než 555 milionů – vlastní obchodní činnost je tedy důležitou součástí rozpočtu Svazu. Vedle již zmíněné Sazky se jedná o lyžařské areály ve Špindlerově mlýně a v dalších horských střediscích, nakladatelství Olympia či vlastní vyšší odborná škola (Vyšší

odborná škola ČSTV, s.r.o.). Nezanedbatelnou složku příjmů tvoří rovněž sponzorské dary a příspěvky. Členské příspěvky tvoří relativně malou část finančních příjmů, ale přispívají k celkové diverzitě a stabilitě financování ČSTV.

Od roku 1994 se ČSTV aktivně angažuje ve Všesportovním kolegiu ČR, které sdružuje 11 spolků: Asociaci tělovýchovných jednot a sportovních klubů ČR, Asociaci školních sportovních klubů, Autoklub ČR, Českou obec sokolskou, Český olympijský výbor, Český střelecký svaz, Český svaz tělesné výchovy, Českou asociaci Sport pro všechny, Orla, Klub českých turistů a Sdružení sportovních svazů ČR. Cílem Všesportovního kolegia ČR, jemuž díky velikosti své členské základny ČSTV dominuje, je jednotná obhajoba sportu a prosazování jeho zájmů. Všesportovní kolegium ČR i ČSTV jsou velmi úspěšné v lobbyingu jak v Parlamentu, tak na MŠMT ČR.

Dominantní role ČSTV v oblasti sportu a především objem prostředků ze Sazky vedou k ambivalentnímu postoji ostatních sportovních neziskových organizací k ČSTV. Veřejnost má však o ČSTV vysoké povědomí – sportovní kluby a spolky jsou nejčastěji uváděným typem občanské participace (Rakušanová, 2007: 86 – 88, internetové stránky ČSTV, archiv ČSTV).

Zelený kruh (ZK)

Občanské sdružení Zelený kruh je jednou z nejdéle existujících porevolučních organizací neziskového sektoru u nás.

Byl založen 21. listopadu 1989 se záměrem „sdružovat nejrůznější aktivity z tehdejšího Československa a přispívat ke vzájemnému poznání, výměně informací a koordinaci společných akcí“. U zrodu Zeleného kruhu stál bývalý disident, signatář Charty 77, ekologický odborník Ivan Dejmal (od roku 1991 ministr životního prostředí). Podle prohlášení hnutí „zelených“ z listopadu 1989 měl mít Zelený kruh regionálně působící pobočky a vystupovat jako reprezentant zeleného hnutí v České republice. Od této představy se ale postupně ustoupilo. V letech 1993 - 1997 se Zelený kruh zaměřoval na

osvětové a komunitní projekty – např. ozelenění Lublaňské ulice, oslavy Dne Země. Od druhé poloviny roku 1997 se Zelený kruh začal profilovat jako legislativní a informační centrum zaměřené na podporu priorit ekologického hnutí (Internetové stránky ZK).

V současnosti Zelený kruh funguje jako asociace nevládních neziskových organizací, sdružuje 28 stálých členských organizací (např. Hnutí Duha, Arnika, Ateliér pro životní prostředí atd.) a přes 40 přidružených organizací. Nejvyššími orgány Zeleného kruhu je rada ZK a Valná hromada, kterou tvoří zástupci všech členských organizací.

Svou činností Zelený kruh usiluje o vytváření společenského klimatu, které povede k ochraně přírody a životního prostředí a rozvoji občanských aktivit v této oblasti. Pracuje na vytváření příhodných legislativních, finančních aj. podmínek a otevírání prostoru pro účast veřejnosti na rozhodování na všech úrovních. Podporuje spolupráci a komunikaci nevládních organizací z oblasti ochrany životního prostředí a přispívá k informovanosti veřejnosti o jejich činnosti, účastní se společných projektů a koordinuje aktivity členských organizací. Organizačně zajišťuje tzv. oborovou platformu ekologických NNO – otevřenou informační síť, která zahrnuje významné ekologické nevládní organizace z celé ČR.¹⁹ Oborová platforma sleduje témata ochrany životního prostředí, udržitelného rozvoje a neziskového sektoru. Jejím cílem je zprostředkování kontaktů mezi jednotlivými organizacemi, výměna informací, vytvoření prostorou pro diskusi nad problematickými tématy z oblasti ochrany životního prostředí i neziskového sektoru a také vytváření partnerského vztahu mezi nevládními neziskovými organizacemi a veřejnou správou. ZK se chce nadále snažit zahrnout do platformy podstatnou část organizací zabývajících se ochranou životního prostředí a posilovat jejich sounáležitost s asociací (účast na oborových setkáních, na tvorbě společných stanovisek apod).

Protože jedním ze společných zájmů ekologických organizací je podílet se na připomínkování nových zákonů, funguje v rámci ZK legislativní centrum,

¹⁹ Zelený kruh vede distribuční e-mailový seznam organizací hlásících se k němu, vydává měsíční elektronický zpravodaj, pořádá oborová setkání a zajišťuje nominaci jejich zástupců do poradních orgánů na centrální úrovni státní správy.

kteřé zajišťuje informační servis, připravuje společné schůzky, koordinuje přípravu společných připomínek i jejich šíření v Parlamentu ČR. Pravidelně vydává přehledy hlasování poslanců a senátorů u zákonů s dopadem na životní prostředí.

Dalším zájmem asociace Zelený kruh je implementace Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí. Zelený kruh spravuje k Aarhuské úmluvě zaměřenou webovou stránku (www.ucastverejnosti.cz) a koordinuje přípravu a šíření zprávy o naplňování Aarhuské úmluvy v ČR. Snahou ZK je stát se partnerem při přípravě zákonů s dopadem na životní prostředí pro všechny resorty i Parlament ČR.

Zk také funguje jako informační centrum tím, že shromažďuje a poskytuje informace a materiály o svých členech a organizacích připojených k oborové platformě (výroční zprávy, časopisy, informační listy apod.). Provozuje i kontaktní telefonní linku s ekologicko-právním poradenstvím. Organizačně zajišťuje diskusní stoly, besedy či informační kampaně, kde jsou činnosti ekologických organizací prezentovány.

Zelený kruh se snaží také o posilování transparentnosti občanského sektoru v oblasti ochrany životního prostředí. Navrhl proto etický kodex ekologických organizací, ke kterému se členské organizace ZK přihlásily. Etický kodex jim ukládá především povinnost vyhýbat se střetům zájmů a dbát o maximální možnou otevřenost fungování organizace a jejího financování, a to jak otevřenost vůči ostatním NNO, tak především vůči veřejnosti.

Transparentnost ekologického nevládního sektoru se snaží asociace ZK posilovat také tím, že na webových stránkách zveřejňuje informace o působení zástupců nevládních organizací v komisích a výborech zřizovaných orgány veřejné správy. Nominaci zástupců oborové platformy do těchto pracovních a poradních orgánů zajišťuje Zelený kruh. Takto nominovaní zástupci pak při svém působení v daném orgánu vystupují jako

představitelé oborové platformy a prosazují zájmy organizací sdružených v platformě.

Činnost ZK byla v posledních letech hrazena z 95% z grantů nadací a z veřejných rozpočtů EU. Členské organizace přispívají na činnost Zeleného kruhu jen symbolicky. V následujícím období se chce organizace ZK zaměřit na finanční zdroje plynoucí z vlastní činnosti (např. poskytování služeb, spolupodílení se na projektech členských organizací), i nadále chce usilovat (vzhledem k povaze své činnosti) také o podporu formou dotace z veřejného rozpočtu ČR.

Zelený kruh je jednou z mála zastřešujících organizací, které u nás v oblasti neziskového sektoru fungují. Činnost této organizace je pro ostatní ekologické NNO jednoznačně přínosem. ZK má nezanedbatelnou zásluhu na tom, že se v oblasti ekologie rozšiřuje spolupráce mezi státní správou a ekologickými nevládními organizacemi.

I tato organizace se ale v současnosti potýká s problémy, zejména s nedostatkem finančních prostředků. ZK je typ organizace, pro kterou je obtížné získat finanční prostředky např. od firem. Je to dáno charakterem její činnosti – firemní nadace většinou finančně podporují ty neziskové organizace, které se zaměřují na nějaké konkrétní hmatatelné výsledky (např. budování cyklostezek). Tím, že je ZK servisní organizací pro své členské NNO, má značně zúžené možnosti získání finanční podpory. I přesto (nebo právě proto) by organizace měla přijmout profesionálního fundraisera, který by pro ni sháněl finanční prostředky.

3.7 Současný vztah NNO a státu

Významným impulsem pro dialog státu s neziskovým sektorem bylo přistoupení České republiky k EU, protože se začíná uplatňovat princip partnerství mezi NNO a veřejnou správou na všech úrovních veřejné správy. V současné době existuje řada mechanismů, které zajišťují kontakt mezi státem a neziskovým sektorem. Na úrovni vlády ČR existují poradní orgány, kde jsou NNO zastoupeny, např. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Rada pro národnostní menšiny, Rada pro lidská práva, Rada pro záležitosti romské komunity atd.

Rada vlády pro NNO vznikla v roce 1992, tehdy jako Rada pro nadace. V roce 1998 vláda rozšířila její kompetence na celou problematiku NNO. Rada je součástí Úřadu vlády ČR, je vedena členem vlády a jeho prostřednictvím má s vládou přímý kontakt. Tvoří ji zástupci NNO, ministerstev a krajů. Rada vlády hrála důležitou roli v rozdělení prostředků z Národního investičního fondu neziskovým organizacím, od roku 1998 prosadila určitý rámec státního financování NNO, tzv. státní dotační politiku, jejíž plnění každoročně sleduje. Zasadila se také o přítomnost představitelů NNO ve výborech, které dohlíží na implementaci Strukturálních fondů EU v ČR.

Na úrovni jednotlivých ministerstev i některých krajů existují další poradní orgány a pracovní skupiny, kde mají některé organizace neziskového sektoru zastoupení (jako odborníci nebo představitelé zainteresovaných skupin). Dá se říci, že poradní orgány vytváří mechanismy pro systematický dialog s občanskou společností, mnoho malých organizací je však stále nespokojených, že právě s nimi nikdo nekomunikuje (Vajdová, 2004).

Pokud jde o finanční podporu, kterou poskytuje český stát neziskovému sektoru, podle údajů Rady vlády pro NNO z roku 2004 celková částka dotací ze všech úrovní veřejných rozpočtů dosáhla 5,4 miliardy korun. Dosud jednoznačně převažuje centralizovaný charakter podpory NNO a finanční prostředky ze státního rozpočtu jsou dominantní.

Dotace z úrovně ministerstev směřovaly především do oblastí poskytování sociálních služeb, sportu a tělovýchovy a kultury včetně záchrany kulturního dědictví. Dohromady tyto tři oblasti dostanou 80 % prostředků.²⁰

I přes výše uvedené pozitivní tendence přístupu státu k neziskovému sektoru, stále ještě v mnoha rezortech není vládou přijímán jako partner při rozhodování. Bez společného tlaku NNO se však situace nezmění a k vyvinutí potřebného tlaku je zapotřebí, aby byly organizace neziskového sektoru účinně organizovány. (Problematikou „akceschopnosti“ neziskového sektoru se budu podrobně zabývat v poslední kapitole.)

Komplikace ve vztahu státu a organizací neziskového sektoru v současnosti vytváří také existence velkého počtu příspěvkových organizací (tzn. škol, školských zařízení, nemocnic, muzeí atd.) a jejich nerovnoprávné postavení s NNO. Tuto nerovnost by měl vyřešit nově připravovaný zákon o neziskových organizacích. Jeho tvůrci (ministryně Džamila Stehlíková, Rada vlády pro NNO) tak slibují změnit situaci, kdy jsou příspěvkové organizace státem finančně zvýhodňovány před neziskovými. Ministryně v rozhovoru pro měsíčník *Neziskovky.cz* uvedla, že podle jejího názoru příspěvkové organizace „ačkoliv jsou finančně zvýhodňovány, nejsou pružné v provozování své práce, jsou vlastně jakýmisi relikty minulé doby a ... přirozeně odumřou, jakmile se nastaví podmínky pro fungování neziskového sektoru na základě veřejné prospěšnosti – začnou tak fungovat podmínky, kdy se neziskový sektor určitě bude těšit podpoře z veřejných zdrojů, ať už národních či evropských“ (Šedivý, 2008: 28). NNO učiní konkurenceschopnými vůči příspěvkovým organizacím nastavení daňových úlev a nastavení mechanismu financování z více zdrojů, tzn. kromě příspěvků státu i např. možnost získávání financí od soukromých firem.

²⁰ Objevují se názory, že nepoměrně velká podpora jde do oblastí sportu (viz analýza organizace

ČSTV); na druhé straně jejich odpůrci argumentují, že organizace v oblasti sportu mají nejvíce členů, a proto jsou finance, které stát na tuto oblast neziskového sektoru vynakládá, opodstatněné.

3.8 Hodnocení neziskového sektoru občany

Zatímco v předchozích kapitolách jsem se zabývala především vzájemným vztahem státu a neziskového sektoru, potažmo vlivem politiky na rozvoj NS, tato kapitola je zaměřena na postoj veřejnosti k NS u nás. Ve snaze nalézt odpověď na otázku, jak hodnotí čeští občané stav neziskového sektoru v České republice na začátku třetího tisíciletí, vycházím z výsledků tří empirických šetření. První výzkum nese název „Dárcovství a dobrovolnictví“ a proběhl v roce 2000. V návaznosti na něj se v roce 2004 uskutečnilo reprezentativní šetření „Občanská společnost“ jako součást mezinárodního výzkumu „Index občanské společnosti“.²¹

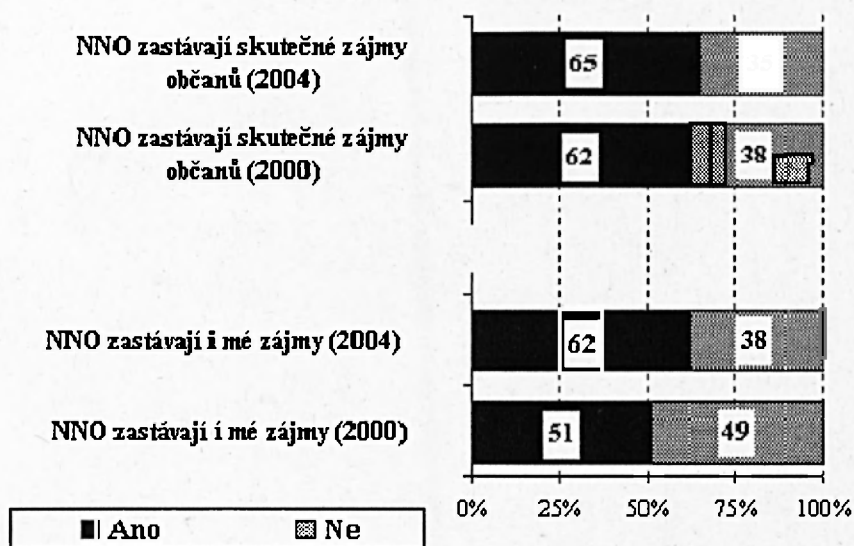
Závěry z těchto dvou průzkumů shrnu v první části kapitoly. Dále je doplním o informace zjištěné v terénním šetření s názvem „Způsoby a efektivnost zprostředkování zájmů mezi jedinci, sociálními skupinami a státem“ realizovaném v roce 2006.²²

Jak ukazují výsledky průzkumu „Občanská společnost“, společenská role NNO u nás postupně posiluje. Velká část dotázaných obyvatel (65 %) byla přesvědčena, že neziskové organizace se jak svými službami, tak dobročinností účastní na veřejném životě a hájí skutečné zájmy občanů. Přibližně stejný počet lidí (62 %) je zároveň přesvědčen, že NNO zastávají také jejich zájmy.

21 Výzkum byl realizován společností STEM a jeho provedení zadala Nadace pro rozvoj občanské společnosti (NROS). Reprezentativní soubor čítal 1018 obyvatel České republiky starších 18 let, kteří byli vybráni metodou kvótního výběru. Sběr dat provedli tazatelé STEM formou face-to-face rozhovorů.

22 Výzkum obsahoval otázky týkající se veřejné správy, pracovního trhu, politické participace, politických stran a stranictví, médií, občanské angažovanosti i dobrovolnictví. Byl proveden Centrem pro výzkum veřejného mínění sociologického ústavu AV ČR na vzorku 2120 respondentů.

Neziskové organizace a zájmy občanů

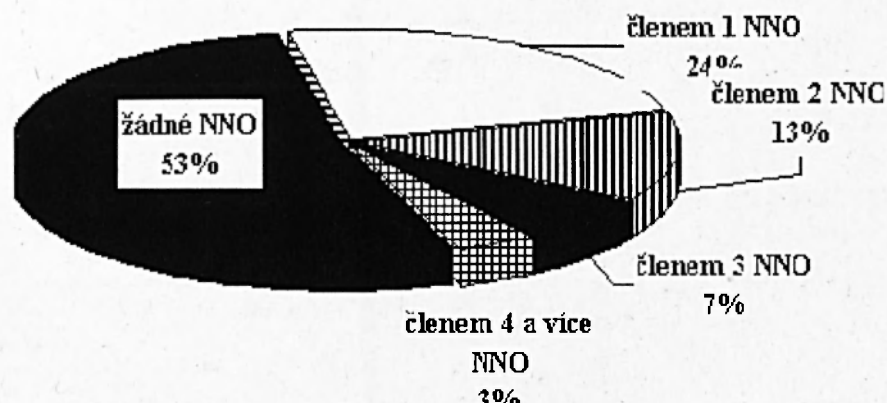


Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů

Dále se ukázalo, že téměř polovina Čechů (47 %) je členem nějaké neziskové organizace a necelá čtvrtina z nich (23 %) dokonce hned několika neziskových organizací najednou. Ze srovnání výsledků výzkumu prováděného v roce 2000 s výsledky v roce 2004 však vyplývá, že členství v NNO má spíše stagnující charakter - tři pětiny respondentů (62 %) totiž zůstaly členem stejného počtu organizací jako při prvním šetření. (Zhruba pětina respondentů (22 %) je členem méně organizací, oproti tomu jen 16 % dotázaných uvedlo, že je členem více organizací než před pěti lety).²³

²³ Největší podíl členů mají podle průzkum STEM sportovní organizace (23 %) a odbory (20 %). K členství v náboženských a duchovních organizacích se přihlásilo 8 % obyvatel, následují sbory dobrovolných hasičů (7 %), organizace zahrádkářů a pěstitelů (6 %) a konečně organizace rybářů (5 %).

Členství v dobrovolných neziskových organizacích v uplynulých dvanácti měsících



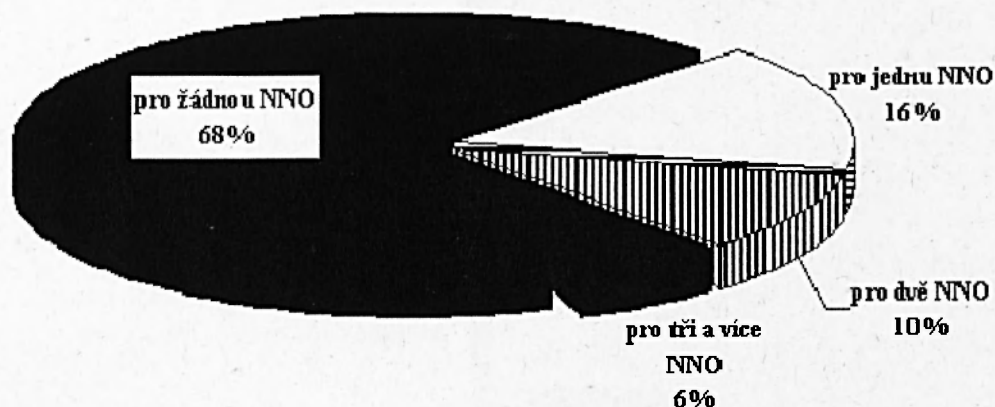
Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů

Podíl dobrovolníků pracujících v NS podle výsledků průzkumu od roku 2000 během čtyř let naopak vzrostl, a to na dvojnásobek. Zatímco v prvním šetření uvedlo jen 16 % obyvatel, že po roce 1989 pracovalo jako dobrovolník, v roce 2004 se na dobrovolné činnosti pro nějakou neziskovou organizaci podílelo již 32 % obyvatel (z toho 16 % obyvatel pracovalo jako dobrovolník ve dvou či více organizacích).²⁴ Pětina obyvatel (22 %), kteří v uplynulých dvanácti měsících nevykonávali žádnou dobrovolnou práci pro neziskovou organizaci, o zapojení se do dobrovolné činnosti uvažovala. (Pokud by je však nějaká nezisková organizace o dobrovolnou práci přímo požádala, pak by ochota stát se dobrovolníkem stoupla až na 52 %.)

Přesto se názory veřejnosti na opodstatněnost dobrovolné práce během doby uplynulé od předchozího výzkumu z roku 2000 příliš nezměnily. U většiny obyvatel přetrvává spoléhání se na stát a jeho služby, jak bylo obvyklé v období minulého režimu. Dvě třetiny obyvatel (67 %) se opětovně domnívají, že pokud by stát plnil všechny své povinnosti, nebylo by dobrovolníků zapotřebí. Tři čtvrtiny občanů rovněž sdílí názor, že není v silách dobrovolníků řešit problémy obcí a měst a měly by se jimi zabývat úřady. V těchto názorech byl posun oproti roku 2000 jen minimální.

²⁴ Dobrovolníci nejčastěji pracovali pro sportovní organizace (27 %), následovně pro sbory dobrovolných hasičů (11 %) a náboženské a duchovní organizace (11 %) a organizace rybářů a zahrádkářů (po 6 %).

Pracoval(a) jste v uplynulých dvanácti měsících jako dobrovolník, to je bez nároku na finanční odměnu, pro některou z uvedených NNO?



Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů

Ze srovnání šetření z roku 2000 a 2004 dále vyplývá, že se mírně zlepšil obraz dobrovolných neziskových organizací v očích veřejnosti. Data z roku 2004 ukazují, že působení NNO v české společnosti je nejen vnímáno jako legitimní, ale že NNO mají i podstatný význam při vytváření a udržování společenské koheze.

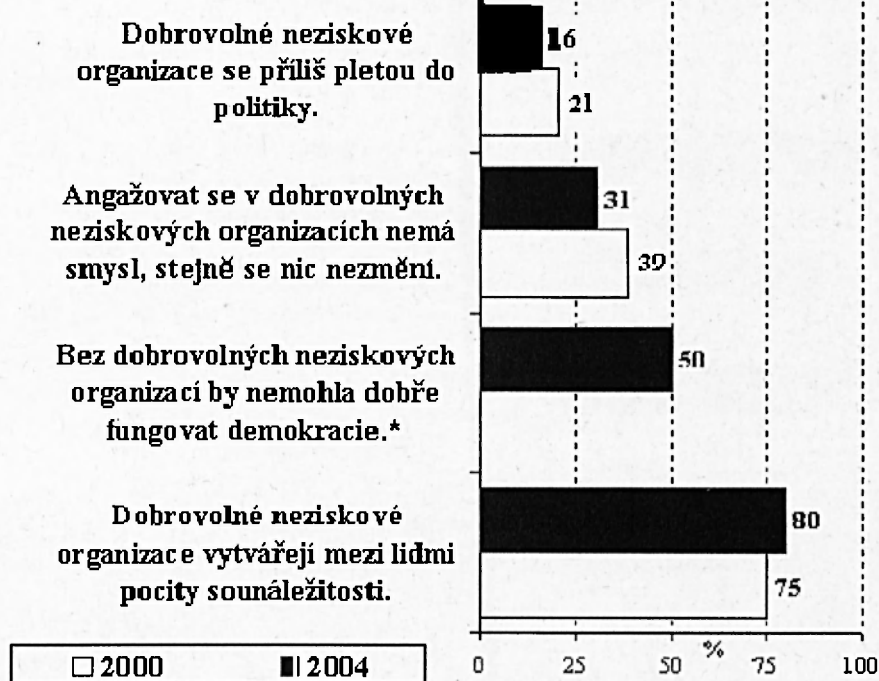
Zhruba polovina dotázané veřejnosti (48 %) považuje neziskové organizace za vlivné organizace, které pomáhají řešit důležité společenské problémy, přičemž větší roli přikládají občané podílu NNO při řešení celospolečenských problémů než lokálních problémů.

Naprostá většina respondentů (80 %) byla přesvědčena, že neziskové organizace pomáhají vytvářet pocit sounáležitosti ve společnosti, a jen o něco menší podíl lidí (70 %) považoval angažovanost v dobrovolných neziskových organizacích za smysluplnou. Každý druhý občan se také domníval, že NNO jsou podmínkou dobře fungující demokracie. Oproti tomu přílišnou angažovanost v politické sféře vytýkala dobrovolným neziskovým organizacím jen necelá pětina obyvatel (16 % v roce 2004, 21 % v roce

2000). Snížil se také počet lidí, kteří odpovídali, že nemá smysl angažovat se v NNO, protože se tím nic nezmění (39% v roce 2000, 31% v roce 2004).

Názor na roli neziskových organizací ve veřejné politice

(podíly odpovědí "určitě souhlasím" a "spíše souhlasím")



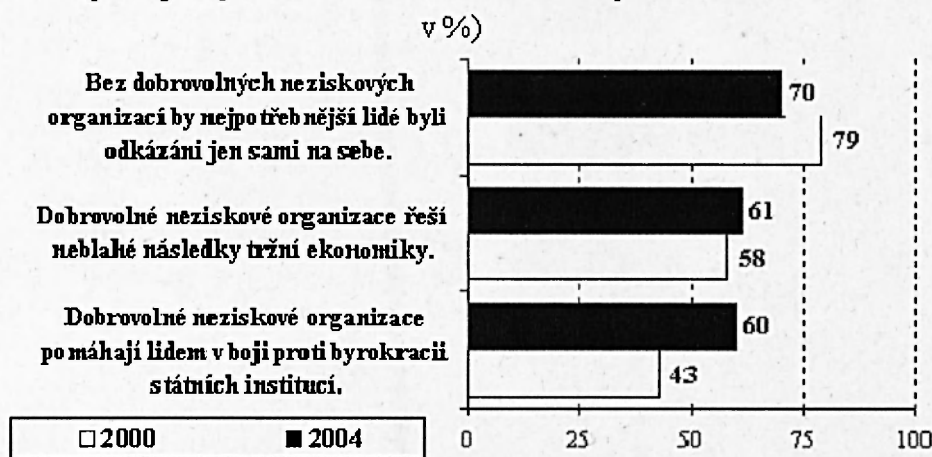
Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů
*otázka se v roce 2000 nepokládala

V otázce pozitivní image NNO autoři průzkumu sledovali dvě základní hlediska – potřebnost služeb NNO a úlohu NNO v tržní ekonomice i ve vztahu ke státním institucím. V prvním bodě měli respondenti vyjadřovat své stanovisko k otázce, nakolik jsou znevýhodnění lidé (ať už sociálně či zdravotně) odkázáni na pomoc NNO. U tvrzení, že bez dobrovolných neziskových organizací by tito lidé byli odkázáni jen sami na sebe, uvedlo v roce 2000 79 % lidí, že spíše nebo určitě souhlasí. V roce 2004 se projevilo u této otázky mírný pokles – respondentů se stejným názorem bylo 70 %.

Druhé hledisko, které se v souvislosti s pozitivní image NNO ve výzkumu objevuje, vyjadřuje mínění, že NNO tvoří potřebný protipól byrokracii státních institucí a principům tržní ekonomiky. Podle průzkumu tři pětiny veřejnosti zastávají názor, že NNO pomáhají lidem v boji proti byrokracii

státních institucí, a stejný podíl je také přesvědčen, že řeší neblahé následky tržní ekonomiky. Z vývoje mezi lety 2000 a 2004 se zdá, že právě toto druhé hledisko image NNO ve společnosti posiluje (zvláště je oceňovaná role NNO v boji proti státní byrokracii soudě podle nárůstu ze 43 % v roce 2000 na 60 % v roce 2004).

Pozitivní rysy image neziskových organizací
(podíly odpovědí "určitě souhlasím" a "spíše souhlasím"

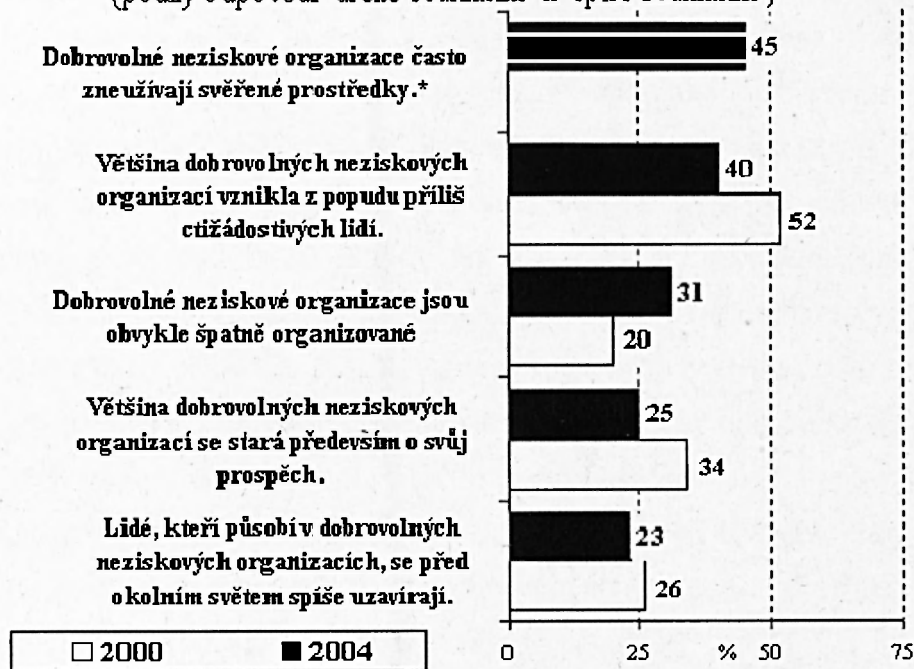


Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů

V otázce na negativní prvky, které image NNO spíše poškozují, dominují především dva názory – že NNO často zneužívají svěřené prostředky, si myslí 45 % dotázaných, a že často vznikají z popudu ctižádostivých lidí, je přesvědčeno 40 % dotázaných. Tři desetiny občanů vytýkají NNO také neprofesionalitu a špatnou organizaci a čtvrtina lidí si myslí, že NNO jsou uzavřeným světem a starají se především o vlastní prospěch. Srovnáme-li tyto názory s šetřením z roku 2000, zjistíme, že negativní obraz NNO se v očích občanů ve většině zmiňovaných ohledech mírně vylepšil. Zhoršil se pouze názor lidí na organizaci NNO - za špatnou ji v roce 2000 označilo 20 % lidí, v roce 2004 31 % lidí (STEM, 2004).

Negativní prvky v image neziskových organizací

(podíly odpovědí "určitě souhlasím" a "spíše souhlasím")



Pramen: STEM, Občanská společnost 2004, 1018 respondentů

*otázka v tomto znění se v roce 2000 nepokládala

Shrnutí

Uváděný průzkum tedy ukázal, že téměř polovina Čechů je členem nějaké neziskové organizace (necelá čtvrtina z nich dokonce několika neziskových organizací najednou) a také že se společenská role NNO v očích veřejnosti postupně zvětšuje. Ve společnosti dále sílí přesvědčení, že NNO pomáhají lidem v boji proti byrokracii státních institucí nebo že dokáží řešit některé neblahé následky tržní ekonomiky.

Členství v NNO má však v posledních letech spíše stagnující charakter. Naopak podíl lidí, kteří nejsou stálými členy NNO, ale věnují svůj čas dobrovolné práci pro některou z nich, se od roku 2000 zvýšil. I přes toto zjištění se ale názor veřejnosti na dobrovolnou práci v neziskovém sektoru příliš nezměnil - stále převažuje tradiční postoj, že všechny důležité věci veřejné povahy by měl řešit především stát.

Průzkum uskutečněný v roce 2006 ukázal, že obecný pojem občanská společnost zná 77 % respondentů, ale již 93 % respondentů uvedlo znalost

pojmu nezisková organizace (podobně je tomu i s pojmy dobrovolnictví a dobrovolník, jejichž subjektivní znalost indikovalo 95 % respondentů). Tento rozdíl je zřejmě daný tím, že pojem občanská společnost je nejednoznačný a také se na rozdíl od pojmu nezisková organizace objevuje méně v médiích i ve veřejném životě. Znalost neziskových organizací byla rovněž zjišťována na základě otázky, zda respondent/ka pomohl/a v loňském roce nějaké konkrétní organizaci. Kladně na tuto otázku odpovědělo 36,2 %, z toho přibližně 35 % uvedlo i konkrétní organizaci. Nejčastěji se objevily organizace Pomozte dětem, Kapka naděje, Liga proti rakovině a Adra. Jak se ukázalo, na předních místech v žebříčku veřejného povědomí o konkrétních neziskových organizacích se umisťovaly především organizace, které jsou zaměřeny na pomoc dětem a které pořádají sbírkové kampaně s cílem oslovit veřejnost (vedle již zmíněných respondenti dále znali Světlušku, Bílou pastelku, Život dětem, Paraple a další).

Jako formu podpory neziskových organizací respondenti nejčastěji uváděli finanční pomoc (90 %), což koresponduje s výsledky subjektivní znalosti organizací. Více než 30 % respondentů uvedlo jako hlavní podporu poskytnutí daru, svůj čas či práci pak věnovalo neziskové organizaci téměř 20 % respondentů.

Z analýzy sociodemografických charakteristik vyplývá, že ve veřejném životě se více angažují muži než ženy, obyvatelé menších měst (5000 – 14999 obyvatel) a malých obcí (800-1999 obyvatel) a také velkoměst (nad milion obyvatel – pouze Praha) a lidé s vysokoškolským a středoškolským vzděláním. Nejvíce angažovaných je v produktivním věku – tedy ve věkových kategoriích 30-44 let a 45-59 let. Naopak nejméně angažovaní jsou občané starší šedesáti let (Rakušanová, 2007: 79-82).

4 Neziskový sektor jako společenský aktér

Aby se neziskový sektor mohl podílet na řešení aktuálních problémů ve veřejném dění, musí se rozvíjet podle jasně definované koncepce. Ze snahy o vytvoření takové koncepce vzešel dokument *Strategie rozvoje neziskového sektoru*, ve kterém je nastíněn nutný rozvoj všech oblastí neziskového sektoru, kterými jsou: integrace NNO, tvorba koncepce, navazování spolupráce, hodnocení NNO, poskytování informací, vzdělávání a vztahy NNO s veřejností, státní i komerční sférou (Frič, 2000: 59 – 73).

Oblast integrace NNO

Na integraci NNO se podílejí střešní organizace, asociace, platformy (např. *Česká rada humanitárních organizací, Asociace občanských poraden, SKAV - Stálá konference asociací ve vzdělávání, Fórum dárců, Zelený kruh*), regionální a oborové pracovní skupiny atd. Jejich úkoly by měla být práce na budování sítě neziskových organizací působících v určité oblasti (např. ekologie, vzdělávání atd.), usilovat o názorový konsenzus mezi organizacemi, aktivovat je v případech, kdy je potřeba zaujmout jednotné stanovisko ke konkrétnímu problému, popřípadě mobilizovat širokou veřejnost, budovat vztahy mezi zástupci NNO z různých oblastí, ale také zprostředkovávat účast NNO při utváření veřejné politiky nebo informovat prostřednictvím médií o jejich činnosti.

Členské asociace by také měly plnit roli „hlídače“ etického jednání jednotlivých NNO, šířit mezi svými členy povědomí o nutnosti výročních zpráv, nebo naplňování role správních rad a tím podporovat transparentnost aktivit NNO a posilovat legitimitu postavení neziskového sektoru ve společnosti.

Oblast tvorby koncepce

Koncepce neziskového sektoru (NS) by měla obsahovat ověřené údaje o jeho jednotlivých parametrech. Její spolutvůrci by měli neustále aktualizovat a definovat roli NS ve společnosti a v širším smyslu i koncepci občanské společnosti, dále vytvářet prostor pro konfrontaci názorů a stanovisek jejich

aktérů, kromě celkové koncepce vytvářet i dílčí koncepce pro řešení jednotlivých problémů, a v neposlední řadě usilovat o budování takového stavu, kdy bude NS schopný v případě potřeby rychle zareagovat na aktuální situaci.

Tvorbou koncepce vývoje NS se zabývají jak organizace typu akademických pracovišť (např. *Institut sociologických studií UK FSV*), vládní uskupení (např. *Rada vlády pro NNO*), think tanky (např. *NETT*), pracovní skupiny tvořené zástupci NNO i jednotlivci, kteří se tématy občanská společnost a neziskový sektor dlouhodobě zabývají.

Oblast navazování spolupráce (networking)

Jde o oblast předávání kontaktů mezi jednotlivými členy NS, státní správou i tržní sférou, jejichž cílem je utváření spolupráce mezi těmito sférami. Patří sem jak facilitační centra, tak jednotliví profesionální facilitátoři, kteří pracují na odbourání problémů ve vztazích mezi NNO.

Oblast lobbingu

Tato oblast v nejširším smyslu vytváří podporu činnostem v oblastech tvorby koncepce a integrace NNO při prosazování změn. Jedná se především o monitorování legislativních procesů a udržování nosných kontaktů na úředníky státní správy a vládní představitele. NNO, které v této oblasti působí, tedy např. advokační centra (*Ekologický právní servis, Zelený kruh atd.*), poskytují právní poradenství v příslušné oblasti, připravují písemné podklady k jednotlivým kauzám atd.

Oblast hodnocení NNO

Neméně důležitá vzhledem k ostatním oblastem je evaluace služeb NNO, u nás ale zatím příliš nefunguje. Pro vytváření pozitivního obrazu neziskového sektoru je přitom nezbytné, aby vznikl žebříček kvality produktů a služeb poskytovaných NNO a hodnocení projektů, na které NNO dostaly finanční podporu.

Informační oblast

Cílem této oblasti je vytvořit informační systém o neziskovém sektoru, který by využívali nejen odborníci (akademičtí pracovníci, lidé pracující v NS, studenti atd.) nebo úředníci, ale i široká veřejnost. V rámci této oblasti by měla fungovat funkční databáze NNO (v současnosti ji u nás provozují např. *Neziskovky.cz* a *Econnect*), dále oborová (např. *STEP - Síť ekologických poraden*), centrální i regionální informační centra (např. *ANOUK - Asociace neziskových organizací Ústeckého kraje*).

Oblast vzdělávání

Na růstu neziskového sektoru se oblast vzdělávání podílí prostřednictvím rozšiřujících školení pro pracovníky NNO za účelem zlepšit jejich pracovní schopnosti. Tyto aktivity zajišťují vzdělávací i výcviková centra (např. *agentura AGNES, ICN - Informační centrum neziskových organizací, o.p.s.*) a jednotlivé NNO se zaměřením na vzdělávání (např. *Sedukon, Člověk v tísni* atd.)

V budoucnu by se měl neziskový sektor zaměřit na spolupráci se školským systémem (např. prostřednictvím různých projektů pro žáky ZŠ a SŠ, nabídkou stáží pro studenty v jednotlivých organizacích atd.). I studenti VŠ všech oborů by měli být seznámeni s problematikou neziskového sektoru.

Oblast vztahů NO s veřejností, komerční a státní sférou (tzv. „public relations“)

Cílem rozvoje NS v této oblasti je zprofesionalizovat komunikaci mezi uvedenými sférami. PR aktivity by měla rozvíjet v určité míře každá NNO, zároveň by měly fungovat na tuto činnost specializované organizace, jejichž náplní bude: „realizace kampaní, zprostředkování zpětné vazby na PR aktivity NNO, školení v oblasti PR, budování kontaktů v podnikatelských, státních i samosprávných strukturách.“ (Frič, Goulli 2001: 123) Měly by se také snažit o propagaci témat občanské společnosti a neziskového sektoru, a to na školách i v okruhu veřejnosti, např. prostřednictvím médií. Organizace v této oblasti neziskového sektoru u nás zatím chybí.

Podle názorů odborníků věnujících se neziskovému sektoru (P. Frič, M. Dohnalová, H. Šilhánová, T. Vajdová aj.) je základním předpokladem rozvoje této sféry společenského života jeho vnitřní organizovanost. Teprve v případě, že budou existovat vnitřní mechanismy NS v podobné míře, ve které byly načrtnuty výše, pak bude NS moci prosadit nutné změny v nastavení podmínek pro své fungování (v oblasti financování, postavení ve vztahu k příspěvkovým organizacím atd.). Stát v tomto směru vyvíjí jistou aktivitu, především díky podnětům přicházejícím od institucí Evropské unie a také díky dotacím. Nedá se však zřejmě očekávat, že politici sami přijdou s uceleným návrhem pomoci neziskovému sektoru, který by navíc vyhovoval NNO.

Schopnost NS koncepčně pracovat na sobě samém je základním předpokladem toho, aby se NS mohl chovat jako společenský aktér, tzn. že NNO budou společně prosazovat své zájmy. Bez vytvoření sítě NNO zůstane neziskový sektor stále neakceschopný a rozdrobený, což mu bere šanci vystupovat jako adekvátní účastník rozhodovacích a správních procesů.

Závěr

Neziskový sektor se v České republice se vznikem demokratického zřízení po roce 1989 nevytvářel zcela nově, protože ve svém polistopadovém vývoji mohl jednak navázat na disidentské občanské aktivity v období komunistického režimu, jednak na tradici sdružení a spolků, vyskytujících se na našem území ve velkém počtu už v 19. století.

Zakládání spolků před dvěma stoletími představovalo počátky občanské aktivizace české společnosti, aktivity spolků se zaměřovaly na snahu o obrození českého národa a dopomohly ke vzniku samostatného českého státu. Občanská společnost se na začátku svého moderního vývoje vytvářela v opozici proti rakouskému, resp. rakousko-uherskému státu.

V období první republiky rozvoj neziskových organizací pokračoval. Jejich dřívější zaměření na vlasteneckou činnost vystřídaly aktivity v sociální oblasti, ale také v oblastech vědění, kultury a sportu. Neziskový sektor byl v té době nositelem rozvoje společnosti, ale potýkal se také s řadou problémů. Instituce občanské společnosti v našem státě se rozdělily podle národnostní příslušnosti a namísto spolupráce mezi nimi existovala rivalita. Velká část prvorepublikových organizací občanské společnosti byla napojena na politické strany. Činnost těchto organizací vycházela z politické ideologie příslušné strany, což podporoval i fakt, že často ti samí lidé byli zároveň představiteli politické strany i neziskové organizace. Dalším problémem neziskového sektoru v té době byla absence sítě, která by spojovala jednotlivé instituce, a proto NS nemohl vystupovat jednotně. Všechny tyto aspekty značně bránily organizacím neziskového sektoru v možnosti zaujmout jednoznačné apolitické stanovisko k aktuální společenské situaci. Proto občanská společnost v tomto období nezafungovala jako obrana demokracie, naopak její politizace a nacionalizace vzrůstala.

Během druhé světové války byl veřejný život u nás zlikvidován - organizace neziskového sektoru zanikly, nebo je ovládli nacisté. S koncem

války se spolkový život v Československu opět částečně obnovil, ale zdaleka již ne v té míře, v jaké fungoval za první republiky.

Převzetí moci komunisty, které proběhlo v únoru 1948, postihlo neziskový sektor na několik následujících desetiletí. Mnoho organizací bylo zakázáno, protože svými aktivitami ohrožovalo komunistický režim. Všechny zbylé spolky, sdružení a organizace pohltil monopolní vládnoucí systém Národní fronta ČSSR. Tato násilná symbióza neziskového sektoru se státem se stala prostředkem kontroly režimu nad organizacemi občanské společnosti. Situace se nakrátko zlepšila během politického uvolnění v šedesátých letech - některé zakázané organizace byly obnoveny a vzniklo i několik nových.

Občanské aktivity konané nezávisle na státní moci však byly zanedlouho opět velice omezeny, a to v důsledku invaze spojeneckých vojsk v srpnu 1968, po které následovaly represe ze strany komunistické vlády, jenž sdružování občanů opět povolila jen ve státem uznaných masových organizacích. Přesto se v Československu 70. let našli lidé zakládající občanské iniciativy, které se snažily o prosazování občanských svobod a dodržování lidských práv (např. Charta 77, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných). Tyto i další občanské iniciativy byly sice od samého počátku režimem tvrdě pronásledovány, ale potlačit se je nepodařilo. Od druhé poloviny 80. let aktivita občanů v nezávislých iniciativách vzrůstala a do jisté míry také přispěla ke změně politického systému, ke které došlo v roce 1989.

Po změně vládnoucího systému na demokratický se začala vedle sféry státu a trhu obnovovat i sféra neziskových organizací. Staré organizace, dříve spjaté s režimem, jenž spadaly většinou do kategorie vzájemně prospěšných organizací, si začaly budovat novou identitu (viz např. ČSTV). Vedle nich vznikaly nové organizace, z nichž mnohé se zaměřily na aktuální problémy ve společnosti (např. zkvalitnění sociálních služeb, monitorování projevů rasismu a xenofobie, ochranu životního prostředí, rovnost žen a mužů, ochranu spotřebitelů, nájemníků atd.)

Neziskový sektor se potýkal (a stále ještě potýká) s řadou stereotypů přetrvávajících ve společnosti z komunistické éry, jako byla tendence občanů spoléhat se výlučně na stát, nebo neochota veřejně se angažovat.

Polistopadový rozvoj neziskového sektoru brzdila také absence podpory ze strany vlády, a to zejména v době, kdy byl jejím předsedou V. Klaus. Ten svůj negativní postoj k neziskovým organizacím, které se snaží prosazovat veřejný zájem a podílet se na rozhodování o veřejných záležitostech, vyjádřil již na počátku devadesátých let v polemice s tehdejšími prezidentem V. Havlem. V. Klaus se domníval, že v demokratickém systému je dialog státu s neziskovými organizacemi zbytečný, protože jedinou institucí, která má legitimitu rozhodovat o veřejných záležitostech, je parlament. V jakémkoliv sdružování příznivců neziskového sektoru Klaus vidí pouze pragmatickou snahu o koncentraci vlivu. Představitelé NNO se podle něj snaží o vytvoření hierarchicky řízené společnosti, ve které by rozhodovaly privilegované zájmové skupiny. Klausův postoj k nevládním neziskovým organizacím znamenal jejich vytěsnění na okraj zájmu státu.

Se změnou vlády a především díky vstupu České republiky do Evropské unie se postavení neziskového sektoru jako partnera státní správy zlepšilo. V současné době je zavedena řada mechanismů, které mezi státem a neziskovým sektorem zajišťují kontakt. Ve vládě ČR, na úrovni ministerstev i některých krajů existují poradní orgány a pracovní skupiny, kde jsou NNO zastoupeny (např. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Rada pro národnostní menšiny atd.). Komplikace ve vztahu státu a organizací neziskového sektoru v současnosti vytváří existence velkého počtu příspěvkových organizací a jejich nerovnoprávné postavení s NNO z hlediska přidělování finančních prostředků od státu. Řešení této situace by měl přinést nový zákon o neziskových organizacích, který se v současné době připravuje.

Na otázku, jaký je vztah veřejnosti k neziskovému sektoru, odpovídají průzkumy veřejného mínění – podle jejich výsledků je téměř polovina Čechů členem nějaké neziskové organizace a společenská role NNO v očích veřejnosti se postupně zvětšuje. Přestože v názoru veřejnosti stále převažuje tradiční postoj, že všechny důležité věci veřejné povahy by měl řešit především stát, zároveň ve společnosti sílí přesvědčení, že NNO pomáhají lidem v boji proti byrokracii státních institucí nebo dokáží řešit některé neblahé následky tržní ekonomiky.

Aby se mohl stát neziskový sektor společenským aktérem a vystupovat vedle státní správy jako adekvátní účastník rozhodovacích a správních procesů, musí být především schopen koncepčně se rozvíjet, vybudovat síť neziskových organizací, navazovat kontakty se státní i komerční sférou, dále vytvářet informační systém neziskového sektoru, klást důraz na další vzdělávání svých pracovníků a také spolupracovat se vzdělávacími institucemi.

Bez vytvoření sítě NNO zůstane neziskový sektor stále neakceschopný a rozdrobený, jako tomu bylo v historii jeho vývoje, což mu bere šanci účinně podporovat demokratickou vládní formu.

Abstract

The first part of this diploma paper concentrates on modern concepts of civil society and definition of nongovernmental sector as an institutionalised part of civil society. In the second part it summarizes the main periods of the development of the non-profit sector in the Czech State from 19 century until 1989. The third part illustrates the image of the non-profit sector in the Czech republic since 1989. It analyzes the discursive controversy over the notion of civil society between two Czech presidents – Vaclav Havel a Vaclav Klaus. It also describes four different types of organizations that constitute the non-profit sector. It analyzes the role, character, financing and classification of Czech non-profit sector, including a description of the barriers which the nongovernmental sector in the Czech Republic faces in the context of complex social processes.

Použitá literatura

- 1) Anderle, Petr. 2002. *Útržky z historie občanské společnosti: Máme na čem stavět. Neziskovky.cz* [cit 2. únor 2008]
<http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/mame_na_cem_stavet_anderle.rtf> .
- 2) Brokl, Lubomír a kol. 1997. *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 3) Brokl, Lubomír. 2002. *Hledání občanské společnosti*. In: *Studie národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 12/2002*.
- 4) Činčera, Pavel. *Co je občanská společnost?* [online]. 2003 , 12/11/2003 [cit. 2008-05-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ecn.cz>>.
- 5) Stanovy ČSTV. ČSTV [online]. 2000 [cit. 2008-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.cstv.cz/index.php>>.
- 6) Dohnalová, Marie. 2004. *Antropologie občanské společnosti*. Praha: CERM. (56-58)
- 7) Dohnalová, Marie, Malina, Jaroslav. 2006. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Praha: CERM.
- 8) Frič, Pavol a kol. 2000. *Strategie rozvoje neziskového sektoru*. Praha 2000: Fórum dárců.
- 9) Frič, Pavol, Goulli, Rochdi. 2001. *Neziskový sektor v České republice*. Praha: Eurolex Bohemia.
- 10) Havel, Václav. 1990. *Moc bezmocných*. Praha: Lidové noviny.
- 11) Havel, Václav. 1999a. *Spisy*. Praha: Torst.
- 12) Havel, Václav. 1999b. *Projev prezidenta republiky Václava Havla na sympóziu „Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti“* [online]. 1999 [cit. 2008-09-05]. Dostupný z WWW: <obcan.ecn.cz/docs/projev_havel.doc>.
- 13) Havel, Václav. 2002. „Novoroční projev prezidenta republiky“. In: *Václav Havel 1999 - 2002*. Praha-Litomyšl: Paseka.
- 14) Charta 77. TOTALITA.cz [online]. 1999 [cit. 2008-15-9]. Dostupná z WWW: <http://www.totalita.cz/texty/nvett.php>.
- 15) Jubilejní zemská výstava v Praze 1891. Wikipedie – Otevřená encyklopedie. [online]. 1995 [cit. 2008-13-4]. Dostupná z WWW:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jubilejn%C3%AD_zemsk%C3%A1_v%C3%BDstava_v_Praze_1891.

16) Klaus, Václav. *Snahy o hledání třetí cesty nekončí*. Lidové noviny. 1994.

17) Klaus, Václav. *NGOismus, nikoli jednotlivé nevládní organizace považují za nebezpečí pro naši svobodu*. *Reflex*. 27.3.2005, č. 38, s. 3.

18) Klaus, Václav. *Směřuje Česká republika ke korporativismu?*. *Lidové noviny* [online]. 2001 [cit. 2008-09-05], s. 2. Dostupný z WWW: <<http://www.vaclavklaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=Fb7gEYF54iam>>.

19) Klaus, Václav. 2002. *Občan a obrana jeho státu*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

20) Mansfeldová, Zdenka, Kroupa, Aleš. 2006: *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.

21) Mlynář, Zdeněk. 1995. Kulatý stůl – záznam diskuse. In: *Politologická revue* 2/1995.

22) Müller, Karel. 2002a. *Češi a občanská společnost*. Praha: Triton.

23) Müller, Karel. 2002b. Koncept Občanské Společnosti, In: *Občanský Sektor : Studie A Souvislosti*. Praha: FHS UK.

24) Možný, Ivo. 2002. *Česká společnost*. Praha: Portál.

25) Národní fronta ČSSR. TOTALITA.cz [online]. 1999 [cit. 2008-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nf.php>>.

26) Nekvapil, Václav. 2008. *Občanská společnost*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky.

27) Petice Několik vět. 1989. TOTALITA.cz [online]. 1999 [cit. 2008-15-9]. Dostupná z WWW: <http://www.totalita.cz/texty/nvett.php>.

28) Potůček, Martin. 1997. *Nejen trh : Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha : Sociologické nakladatelství.

29) Potůček, Martin. 2006. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.

30) Rakušanová, Petra. 2005. *Civil Society and Civic Participation in the Czech Republic*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR.

31) Rakušanová, Petra. 2007. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR.

- 32) Rakušanová, Petra, Stašková, Barbora. 2007. *Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Professional publishing.
- 33) Vajdová, Tereza. 2004a. *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje*. Praha: NROS, FHS UK.
- 34) Vajdová, Tereza. 2004b: *Zpráva o neziskovém sektoru v České republice*. [online]. [cit. 2008-07-09]. Dostupný z WWW: <www.vlada.cz/files/rvk/rnno/zprava_o_neziskovem_sektoru.pdf>.
- 35) Stanovy Svatoboru. *Www.intranet.cz/svatobor/svatobor.htm* [online]. 1997 [cit. 2008-11-10]. Dostupný z WWW: <www.intranet.cz/svatobor/svatobor.htm >.
- 36) STEM. *Občanská Společnost 2004*. [online]. 2004. [cit. 2008-10-01], s. 13. Dostupný z WWW: <www.nros.cz>. Stem. 2004.
- 37) Šedivý, Marek. *Neziskovky zaplňují mezery na trhu. Neziskovky.cz*. 7.8.2008, č. 16, s. 28.
- 38) Šilhánová, Hana a kol. 1996. *Základní informace o neziskovém sektoru v ČR*. Praha: NROS.
- 39) Způsoby a efektivnost zprostředkování zájmů mezi jedinci, sociálními skupinami a státem. Praha: Sociologický ústav ČR, 2003.

Internetové zdroje

<http://www.neziskovky.cz>
<http://www.zelenykruh.cz>
<http://www.cstv.cz>
<http://www.intranet.cz/svatobor/svatobor.htm>
<http://www.obcan.ecn.cz>
<http://www.nros.cz>
<http://www.totalita.cz>

Příloha č. 1

Školní vzdělávací projekt: Spolupráce školy s neziskovými organizacemi

POPIS PROJEKTU

Projekt se zaměřuje na propojení prostředí školy s neziskovou sférou. Je určen pro žáky posledního ročníku základní školy (může však být realizován i studenty středních škol) a v rámci RVP se vztahuje k průřezovému tématu *Výchova demokratického občana*, konkrétně k tématickému okruhu *Občanská společnost a škola*.

V průběhu projektu studenti zkontaktují neziskovou organizaci v jejich regionu (městské části atd.) a domluví účast jejich zástupců na školním projektovém dni.

Výstupem projektu je projektový den, v rámci kterého proběhnou na škole dílny neziskových organizací. Prostřednictvím těchto dílen si studenti rozšíří informace o činnosti různých typů sdružení a organizací v jejich lokalitě a také se aktivně zapojí do organizace výuky.

CÍLE PROJEKTU

Žáci:

- vyhledávají, systemizují, propojují a zpracovávají informace
- promýšlejí a plánují postup při tvorbě výstupů, využívají vlastní úsudek a zkušenosti
- poznávají činnosti neziskových organizací v praxi
- aktivně se podílejí na organizaci i náplni výuky
- výstižně a kultivovaně vyjadřují myšlenky a názory, naslouchají ostatním
- spolupracují s ostatními, poskytují pomoc nebo o ni požádají

ČASOVÁ STRUKTURA PROJEKTU

Činnost	Čas
shromáždění informací o organizacích	1 vyučovací hodina informatiky
společné utřídění získaných informací	1 vyučovací hodina
kontaktování neziskové organizace	2 odpoledne (v případě, že se

	organizace zapojí do projektového dne)
školní projektový den	5 vyučovacích hodin
zhodnocení projektu	1 vyučovací hodina

PRŮBĚH PROJEKTU

Přípravná fáze

Realizaci projektu by měla předcházet úvodní hodina tematicky zaměřená na občanskou společnost. (V rámci této hodiny se učitel může ptát žáků např. *Znáte nějakou neziskovou organizaci? Využili jste některou z nich a z jakého důvodu? Kde se ve městě nachází? atd.*) Učitel povede se žáky motivační rozhovor k projektu, připraví přehled jednotlivých fází projektu a umístí ho ve třídě.

Realizace projektu

Probíhá ve čtyřech fázích:

1. vyhledávání informací o neziskových organizacích (1 vyučovací hodina informatiky)
2. společné utřídění získaných informací
3. kontaktování neziskové organizaci
4. školní projektový den

1. Vyhledávání informací o neziskových organizacích

Každý žák v hodině informatiky vyhledá na internetu 2 neziskové organizace, které sídlí na vymezeném prostoru (např. městská část Praha 2). Z webových stránek organizace zjistí základní údaje, tzn. na jakou oblast činnosti se zaměřuje, konkrétní náplň činnosti organizace, kontaktní údaje (adresa, telefon, e-mail). Informace žáci zpracují v aplikaci Word a pošlou dokument na e-mail učitele.

V této fázi projektu je uplatněna individuální práce s tím, že si žáci mohou navzájem radit, pokud najdou zajímavé webové stránky, pokud se setkají s nějakým problémem apod.

2. Společné utřídění získaných informací

V další hodině žáci ve skupinách vytvoří na archy papíru tabulku se čtyřmi sloupci, kde uvedou názvy nalezených organizací, obor činnosti, adresu organizace. (Poslední sloupec, který je určen na zapsání jmen, nechají prázdný.)

Archy skupin se spojí a vyvěsí ve třídě spolu s mapou určené oblasti (mapu části města vytištěnou ve větším formátu připraví učitel).

Dále mají žáci ve skupinách za úkol vymyslet pozvánku, kterou by oslovili neziskovou organizaci a nabídli jí účast na školním projektovém dni. V pozvánce musí být uvedeno datum, na kdy je školní den plánován a stručné představení projektu.

Během tvoření pozvánek si každý žák zároveň vybere organizaci, kterou bude chtít kontaktovat, zapíše k ní své jméno do archu a vyznačí na mapě, kde organizace sídlí.

3. Kontaktování neziskové organizace

Dalším úkolem žáků je zkontaktovat vybranou neziskovou organizaci, vysvětlit jejím členům smysl školního projektu a doručit jim pozvánku na školní projektový den.

Žáci se ze zástupci organizace domluví, jestli bude mít organizace zájem podílet se na projektovém dni.

Pokud ano, žáci zjistí, jaký druh programu si organizace připraví (workshop, prezentace, přednáška atd.) a na jaké téma. Tyto informace předají učiteli. (Učitel si u všech organizací ještě jednou ověří jejich účast).

4. Školní projektový den

V předem dohodnutém termínu se ve škole uskuteční projektový den jako alternativa tradičních hodin. Program zajišťují neziskové organizace, které potvrdily svou účast na projektu. Ve škole (např. na hlavní nástěnce) je k dispozici rozpis „workshopů“, který obsahuje krátké představení jednotlivých témat spolu se zápisovými archy. Do těchto archů se zapíše žáci, kteří mají zájem se workshopu zúčastnit.

Průběh dílen je vhodné dokumentovat (fotit, natáčet na kameru).

Materiály, které z některých dílen vzniknou, mohou být umístěny do společných prostor ve škole.

HODNOCENÍ PROJEKTU

V další vyučovací hodině žáci zhodnotí jednotlivé dílny, kterých se zúčastnili. Hodnocení může probíhat ústní formou nebo formou eseje. Také může škola vyhlásit „soutěž“ o nejzajímavější workshop.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Rozvíjené klíčové kompetence	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none">• vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení;• vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě. <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none">• vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností;• vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému;• samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy. <p>Kompetence komunikativní:</p>

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu;
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje;
- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění;
- využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem.

Kompetence sociální a personální:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce;
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

Kompetence občanská:

- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.

Kompetence pracovní:

- používá bezpečně a účinně materiály,

	nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.
Integrace průřezových témat	VDO - Občanská společnost a škola, Formy participace občanů v politickém životě OSV – Osobnostní rozvoj (Seberegulace a sebeorganizace), Sociální rozvoj (Mezilidské vztahy, Komunikace, Kooperace a kompetice) MV - Tvorba mediálního sdělení, Práce v realizačním týmu
Mezioborové přesahy a vazby	Informatika, Výtvarná výchova
Organizace řízení učební činnosti	Skupinová Individuální
Organizace časová	Blok více hodin Krátkodobý projekt (1 měsíc)
Vyučovací metoda	Komplexní - projekt
Nutné pomůcky a prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • hardware – PC s připojením na internet, tiskárna, digitální fotoaparát • software – Microsoft Office, grafický editor, např. Zoner Photo Studio • nástěnka, velký plán města, archy papíru • shromážděné materiály v elektronické podobě (fotografie, texty) ve společném prostředí sítě

Příloha č.2:

Pracovní list určený pro žáky 2. stupně základních škol, který je zaměřený na možnosti občanů účastnit se rozhodování o veřejných záležitostech.

(Obsah: autorka; grafické zpracování: Lenka Jehlíková)

ÚČAST NA ROZHODOVÁNÍ

ÚVODNÍ SITUACE:

Roman přijde ráno do školy a tváří se, jako by mu „ulítly včely“.

„Co je?“ ptá se ho Kazi.

Táta prý četl na internetu zprávu, že místo jejich parku a hřiště budou stavět supermarket .

„Šel jsem dneska kolem vývěsky na úradě, a je to pravda – normálně tam už visí projekt toho marketu.

Místo našeho parku bude stát betonová krabice. Jo, a víte, jak se to má jmenovat? „Šťastná rodinka“!, vysvětluje Roman důvod svoji špatné nálady.

„A kam se budu chodit v létě opalovat?“, vyděsí se Alice.

„Mě by spíš zajímalo, kde si teď budu dávat srazy.. A focik máme chodit hrát asi na parkoviště, ne?!“, komentuje to Otto.

„To ani náhodou – musíme něco podniknout!“, prohlásí Dušan.

PRVNÍ AKTIVITA:

Roman se rozhodně chystá něco podniknout. Myslí si, že nejlepší bude bojovat na vlastní pěst.

Má v hlavě hned několik nápadů:

- ▶ Na úřední desce městského úřadu, kde visí návrh projektu supermarketu se objeví nápis: „Šťastná rodinka“ = hnus!
- ▶ Napíše text k muzice, kterou složil na počítači. Bude o názoru na život v jeho čtvrti.
- ▶ Udělá nálepky s nápisem: Park je svoboda! a vylepí je ve škole, na zastávce, v podchodu – prostě všude, kde to půjde.

ÚKOL:

Vymyslete, jaké další akce může Roman podniknout: Napište, jaké mohou mít Romanovy aktivity výsledek:

▶	=
▶	=
▶	=
▶	=
▶	=
▶	=
▶	=

DRUHÁ AKTIVITA:

Ema to „vezme“ přes park hned po škole – dohodla se se spolužáky, že dá dohromady argumenty/důvody proti stavbě supermarketu. Napadlo ji, že pro začátek bude nejlepší „vypovídat“ lidi, které v parku potká. Otázka v její anketě zní: Proč chodíte do zdejšího parku?

ÚKOL:

doplňte, co se Ema od lidí dozvěděla



ÚČAST NA ROZHODOVÁNÍ

TŘETÍ AKTIVITA:

Dušan má v plánu vytvořit petici za zachování parku, na kterou chce sehnat co nejvíc podpisů od spolužáků a lidí z okolí školy.

ÚKOL:

Z „bublíny“ vyberte údaje, které v petici musí být uvedeny, aby byla platná:

JMÉNO | PŘÍJMENÍ | PŘEZDÍVKA | VĚK | ADRESA | PODPIS
BARVA OČÍ | TEXT PETICE | AUTOR PETICE | POHLAVÍ
ŠKOLA/POVOLANÍ | RODNÉ ČÍSLO | ADRESÁT PETICE | VÝŠKA
A VAHA | EMAIL | ZNAČKA OBLÍBENÉ PASTY | POČET ZUBŮ

ÚKOL:

Napište za Dušana prohlášení, které bude v jeho petici za zachování parku:

PETICE ZA ZACHOVÁNÍ PARKU

▼ Jméno

▼ Adresa

▼ Podpis

ČTVRTÁ AKTIVITA:

Dušanova petice se dostane do ruky ředitel Bendovi, který se tak dozví, co hrozí místnímu parku. Taky bych měl něco udělat, říká si v duchu, a pak dostane nápad uspořádat v parku „happening“. (To znamená, že se lidé, kteří chtějí vyjádřit svůj názor na určitou věc, sejdou na domluveném místě). Sám si vezme na starosti oznámit akci na úřadě. S přípravami ale bude potřebovat pomoc, a tak požádá Emu, Dušana a ostatní - aby se o akci dozvědělo co nejvíc lidí, je potřeba udělat pozvánku a vymyslet zajímavý program, který lidi přitáhne.

ÚČAST NA ROZHODOVÁNÍ

PÁTÁ AKTIVITA:

ÚKOL:

Jaké vlastnosti a chování se hodí spíš na Emu? A jaký asi bude NoA? Připojte k oběma jejich charakteristické vlastnosti a chování. Do prázdných políček napište další vlastnosti, které vás ve spojitosti s nimi napadají.

JE LÍNÝ/A

POZNÁVA NOVÉ KAMARÁDY

JE MU/JÍ JEDNO,
CO SE DĚJE KOLEM NĚJ

PROSAZUJE
VLASTNÍ NÁZOR



MÁ ODVAHU



VYJÁDRŮJE
VLASTNÍ NÁZOR

ZAJÍMÁ SE
O PŘÁNÍ A POTŘEBY
OSTATNÍCH LIDÍ

JE SAMOSTATNÁ/Y

UMÍ SE ROZHODNOUT

MYSLÍ HLAVNĚ
NA SEBE

JE VE ŠKOLE
ZNÁMÁ/Y

CHCE OVLIVNIT
DĚNÍ KOLEM SEBE

PŘEBÍRÁ NÁZORY
OSTATNÍCH

BOJÍ SE NĚCO
PODNIKNOT

DĚLÁ VŽDYCKY
JEN TO, CO MU
NĚKDO NAŘÍDÍ